

Załącznik nr 9
Podręcznik Operatora Programu
Mechanizm Finansowy EOG oraz Norweski Mechanizm Finansowy
na lata 2009-2014

Spis treści

1	WPROWADZENIE	4
1.1	Parę słów o Podręczniku	4
1.2	Zarządzanie oparte na wynikach.....	4
2	CELE	5
2.1	Główny cel i obszary priorytetowe Mechanizmu Finansowego EOG na lata 2009-2014	5
2.2	Główny cel i obszary priorytetowe Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014	5
2.3	Obszary programowe.....	6
2.4	Cele programów.....	6
2.5	Oczekiwane rezultaty programów	6
2.6	Wyniki programów.....	7
2.7	Zagadnienia przekrojowe.....	17
2.7.1	Dobre rządzenie.....	17
2.7.2	Zrównoważony rozwój	18
2.7.3	Równość płci	20
2.8	Wskaźniki	21
2.8.1	Wskaźniki ilościowe i jakościowe	21
2.8.2	Wartości bazowe i docelowe.....	21
2.8.3	Źródło weryfikacji	22
3	WYPEŁNIANIE PROPOZYCJI PROGRAMU.....	23
3.1	Streszczenie.....	23
3.2	Podstawowe informacje	23
3.3	Znaczenie programu	23
3.4	Motywacja i uzasadnienie programu.....	23
3.4.1	Analiza wyzwań i potrzeb	23
3.4.2	Struktury publiczne i prywatne ważne dla obszaru programowego	24
3.4.3	Przepisy prawa odnoszące się do obszaru programowego.....	24
3.4.4	Pomoc publiczna i zamówienia publiczne	24
3.4.5	Uzasadnienie strategii programu	24

3.5	Cele i wskaźniki programu	24
3.5.1	Cel programu (oczekiwany wpływ).....	25
3.5.2	Oczekiwany rezultat programu	25
3.5.3	Wyniki programu	25
3.5.4	Wskaźniki, weryfikacja i wartości bazowe	25
3.6	Grupy docelowe programu	26
3.7	Ryzyko i niepewność	26
3.8	Stosunki dwustronne	27
3.8.1	Partnerzy programu z krajów-darczyńców	27
3.8.2	Projekty partnerskie z darczyńcami.....	27
3.9	Projekty predefiniowane.....	28
3.10	Fundusze małych grantów	28
3.11	Zagadnienia przekrojowe	28
3.12	Monitorowanie projektów przez Operatora Programu.....	29
3.13	Działania informacyjne i promocyjne.....	29
3.14	Zarządzanie	29
3.14.1	Struktura zarządzania	29
3.14.2	Harmonogram wdrażania.....	30
3.14.3	Nabory	30
3.14.4	Wybór projektów	30
3.14.5	Zarządzanie finansowe	31
3.14.6	Zmiana w projektach	31
3.15	Budżet	31
3.15.1	Kategorie budżetowe	31
3.15.2	Zaliczka	32
3.16	Przegląd załączników wymaganych do propozycji programu.....	32
4	SPRAWOZDAWCZOŚĆ FINANSOWA.....	33
4.1	Płatności okresowe	33
4.2	Saldo końcowe	34
5	RAPORT ROCZNY DLA PROGRAMU W SPRAWIE WDRAŻANIA I RAPORT KOŃCOWY	35
5.1	Streszczenie.....	35
5.2	Konkretne osiągnięcia w zakresie obszaru programowego.....	35
5.3	Raportowanie na temat wyników	35
5.4	Raportowanie na temat rezultatu programu.....	35
5.5	Wybór projektów	36
5.6	Postępy w umacnianiu stosunków dwustronnych.....	36

5.7	Monitorowanie	36
5.8	Konieczność dostosowania planu	36
5.9	Zarządzanie ryzykiem	36
5.10	Działania informacyjne i promocyjne.....	36
5.11	Zagadnienia przekrojowe	36
5.12	Raportowanie na temat trwałości	36
5.13	Załącznik do raportu rocznego dla programu	36
5.14	Załącznik do raportu końcowego dla programu	37
6	INFORMACJE NA POZIOMIE PROJEKTU	38
6.1	Wymogi dotyczące ustandaryzowanych informacji.....	38
6.2	Przedkładanie informacji	38
6.3	Informacje na temat projektu.....	38
6.3.1	Podstawowe informacje	38
6.3.2	Partnerzy projektu.....	38
6.3.3	Streszczenie projektu.....	39
6.3.4	Informacje dotyczące obszaru programowego	39
6.3.5	Kodowanie	39
6.3.6	Informacje finansowe	39
6.3.7	Informacje na temat zakończonych projektów	39
7	MONITORING I PRZEGLĄDY	40
7.1	Główne narzędzia monitoringu.....	40
7.2	Przeglądy	40
7.3	Format planu monitoringu.....	41
	Dodatki	41

1 WPROWADZENIE

1.1 Parę słów o Podręczniku

W nawiązaniu do Regulacji w sprawie wdrażania Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014 (dalej zwanych „Regulacjami”) niniejszy Podręcznik określa sposób wdrożenia zarządzania opartego na wynikach (dalej zwanego „ZOW”) podczas planowania, realizacji i zakończenia programów w ramach tych Mechanizmów Finansowych.

Niniejszy Podręcznik stanowi przede wszystkim praktyczny przewodnik dla Operatorów Programów uzupełniający zapisy Regulacji oraz wsparcie przy przygotowywaniu propozycji programów i raportów w ramach programu ze szczególnym uwzględnieniem rezultatów. Po drugie, Podręcznik określa wymogi w zakresie informacji na wszystkich etapach realizacji programu.

Operatorzy Programu stanowią główną grupę docelową Podręcznika.

Podręcznik jest komplementarny z zapisami Regulacji. W razie sprzeczności między Podręcznikiem a Regulacjami postanowienia Regulacji mają moc rozstrzygającą.

1.2 Zarządzanie oparte na wynikach

Niniejszy Podręcznik bazuje na metodologii zarządzania opartego na wynikach (ZOW). Jest to metodologia uznana na całym świecie, szeroko stosowana w zarządzaniu realizacją programów. Koncentruje się ona bardziej na osiąganiu celów, aniżeli na działaniach czy procesach.

Podstawowe założenia ZOW:

- duże znaczenie ma określenie jasnych **celów**;
- koncepcja mówiąca, że **rezultaty** stanowią najważniejszy poziom osiągania wyników w procesie zarządzania wynikami. Koncentracja na tym, co ma największe znaczenie: efekty oddziaływania na ludzi i systemy;
- znaczenie opracowywania określonej liczby rzetelnych **wskaźników** z wartościami docelowymi i bazowymi, gdyż są one kluczowe w rozpoznawaniu, czy w programie czynione są wymierne postępy w kierunku osiągania pożądaných wyników;
- fakt, że **zarządzanie ryzykiem** stanowi ważny i integralny element zarządzania wynikami. Co jest głównym ryzykiem? W jaki sposób należy z nim postępować i je monitorować, kto powinien to robić i kiedy?

2 CELE

2.1 Główny cel i obszary priorytetowe Mechanizmu Finansowego EOG na lata 2009-2014

Główne cele Mechanizmu Finansowego EOG na lata 2009-2014 obejmują przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz wzmocnienie stosunków dwustronnych pomiędzy Państwami-Darczyńcami a Państwami-Beneficjentami poprzez przyznawanie pomocy finansowej w obszarach priorytetowych wymienionych poniżej.

Pomoc finansowa jest dostępna w następujących obszarach priorytetowych:

- (a) ochrona i zarządzanie środowiskiem,
- (b) zmiany klimatyczne i odnawialne źródła energii,
- (c) społeczeństwo obywatelskie,
- (d) rozwój społeczny i zasobów ludzkich,
- (e) ochrona dziedzictwa kulturowego,

Badania naukowe mogą kwalifikować się do wsparcia finansowego w zakresie, w jakim ukierunkowane są na jeden lub więcej obszarów priorytetowych.

Obszary priorytetowe i obszary programowe, które otrzymują wsparcie z Mechanizmu Finansowego EOG na lata 2009-2014, podlegają negocjacom między Państwem-Beneficjentem a Państwem-Darczyńcą/Państwami-Darczyńcami i są określone w Memorandum of Understanding (MoU).

2.2 Główny cel i obszary priorytetowe Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014

Główne cele Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014 obejmują przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz wzmocnienie stosunków dwustronnych między Królestwem Norwegii a Państwami-Beneficjentami poprzez przyznawanie pomocy finansowej w obszarach priorytetowych wymienionych poniżej.

Pomoc finansowa jest dostępna w następujących obszarach priorytetowych:

- (a) wychwytywanie i składowanie CO₂ (CCS).
- (b) Innowacje w zakresie „Zielonych Technologii”,
- (c) badania i stypendia,
- (d) rozwój społeczny i zasobów ludzkich,
- (e) wymiar sprawiedliwość i sprawy wewnętrzne,
- (f) promowanie godnej pracy i dialogu trójstronnego.

Obszary priorytetowe i obszary programowe, które otrzymują wsparcie z Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014, podlegają negocjacom między Państwem-Beneficjentem a Królestwem Norwegii i są określone w MoU.

2.3 Obszary programowe

W przypadku każdego **obszaru priorytetowego** określa się obszary programowe (zob. tabelę 1 i 2). Każdy obszar programowy przyczyni się do osiągnięcia dwóch głównych celów każdego z Mechanizmów Finansowych. W Regulacjach obszar programowy jest określany jako obszar tematyczny w ramach obszaru priorytetowego o określonym celu i określonych wymiernych rezultatach.

W przypadku każdego **obszaru programowego** określa się jeden cel i kilka oczekiwanych rezultatów (zob. tabelę 1 i 2). Takie określenie celów ma przyczynić się do zwiększenia oddziaływania i zakresu Mechanizmów Finansowych, oraz ułatwić pomiar i agregowanie osiągniętych wyników zarówno w poszczególnych obszarach, jak również pomiędzy obszarami oraz Państwami-Beneficjentami.

Tym samym każdy program musi być zgodny z tymi celami i oczekiwanymi rezultatami. Operator Programu określi wyniki (zob. rys. 1).

2.4 Cele programów

Na potrzeby Mechanizmów Finansowych na lata 2009-2014, mianem „celu” określa się długookresowe oddziaływanie, do którego przyczynia się program. Oznacza to, że cel niekoniecznie zostanie osiągnięty w wyniku wdrożenia programu, ale sytuacja zaistniała po wdrożeniu programu jest bliższa celowi niż przed jego rozpoczęciem. Propozycja programu (zob. rozdział 3 niniejszego Podręcznika) powinna dotyczyć jednego z określonych celów podanych w tabeli 1 i 2.

PRZYKŁAD

Cel: Zapobieganie szkodom i szkodliwemu oddziaływaniu na środowisko wywołanym przez chemikalia i odpady niebezpieczne

Jest mało prawdopodobne, by program samodzielnie był w stanie zapobiec szkodom i szkodliwemu oddziaływaniu na środowisko wywołanym przez chemikalia i odpady niebezpieczne. Niemniej jednak, jeśli program wzmacnia zdolność władz krajowych do egzekwowania i wdrażania w życie ustawodawstwa unijnego w sprawie chemikaliów i odpadów niebezpiecznych, to istnieje pewne prawdopodobieństwo, że przyczyni się to do zmniejszenia szkodliwego oddziaływania.

2.5 Oczekiwane rezultaty programów

Na potrzeby Mechanizmów Finansowych na lata 2009-2014, mianem „oczekiwanego rezultatu” określa się potencjalne krótko- i średniookresowe efekty programu. Efekty są sformułowane w taki sposób, by opisać pozytywną sytuację, która miałaby zaistnieć po zakończeniu programu. Z tego powodu, w chwili gdy wszystkie wyniki zaplanowane dla programu zostaną osiągnięte, jest prawdopodobne, że oczekiwany rezultat również zostanie osiągnięty. Niemniej jednak Operator Programu nie będzie w stanie zagwarantować, że oczekiwany rezultat zostanie osiągnięty.

Propozycja programu musi uwzględniać przynajmniej jeden z ustalonych oczekiwanych rezultatów podanych w tabeli 1, a wszystkie wybrane projekty powinny przyczyniać się do osiągnięcia tego rezultatu/tych oczekiwanych rezultatów. Nie jest możliwe przeformułowanie ustalonych lub dodanie nowych rezultatów.

PRZYKŁAD

Oczekiwany rezultat: Wzmocniona zdolność do egzekwowania i wdrażania w życie unijnego ustawodawstwa w zakresie chemikaliów i odpadów niebezpiecznych

Jeśli program oferuje szkolenia w zakresie odpowiedniego ustawodawstwa unijnego, pomaga przy zakładaniu i doskonaleniu biur pomocy REACH i opracowuje krajową strategię w zakresie odpadów niebezpiecznych, to jest prawdopodobne, że zdolność do egzekwowania i wdrażania w

życie unijnego ustawodawstwa w zakresie chemikaliów i odpadów niebezpiecznych jest wzmocniona.

2.6 Wyniki programów

Na potrzeby Mechanizmów Finansowych na lata 2009-2014, mianem wyników programu określa się wygenerowane przez program efekty (produkty, towary i usługi), tj. rzeczywiste rezultaty.

Operator Programu określi wyniki programu w propozycji programu. Wyniki powinny być zagwarantowane przez Operatora Programu i będą one najprawdopodobniej skutkować osiągnięciem oczekiwanego rezultatu zgodnie z opisem powyżej. Operator Programu powinien zaangażować w opracowywanie wyników odpowiednie zainteresowane podmioty. Propozycja programu będzie zazwyczaj zawierała kilka wyników.

PRZYKŁAD

Wynik 1: *Przeprowadzone szkolenia w zakresie prawodawstwa unijnego*

Wynik 2: *Utworzone krajowe biuro pomocy w zakresie REACH*

Wynik 3: *Opracowana i przedłożona do przyjęcia krajowa strategia w zakresie odpadów niebezpiecznych*

Operator Programu powinien być w stanie zagwarantować, że oczekiwane wyniki zostaną osiągnięte. Tym samym prawdopodobne jest również, że oczekiwany rezultat zostanie osiągnięty. Nie istnieje możliwość zagwarantowania, że oczekiwany rezultat zostanie osiągnięty, ponieważ nie jest możliwe zapewnienie, iż osoby odbywające szkolenia rzeczywiście się czegoś nauczą, że krajowe centrum pomocy jest wykorzystywane i że strategia została przyjęta i wdrożona.

Rysunek 1: HIERARCHIA CELÓW					
	Mechanizmy Finansowe	Program		Projekt	
CELE GŁÓWNE Wspólne dla wszystkich programów w ramach Mechanizmów Finansowych na lata 2009-2014	GŁÓWNE CELE DLA MECHANIZMU FINANSOWEGO NA LATA 2009-2014 "zmniejszenie różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz wzmocnienie stosunków z Państwami - Beneficjentami"				
CEL PROGRAMU Długookresowe oddziaływanie, do którego przyczynia się Program	CEL OBSZARU PROGRAMOWEGO Zwiększony udział energii odnawialnej w zużyciu energii	CEL PROGRAMU Zwiększony udział energii odnawialnej w zużyciu energii			
OCZEKIWANY REZULTAT PROGRAMU Potencjalne lub osiągnięte efekty krótko- i średniookresowe Programu <i>Określa się je w celu opisania pozytywnej sytuacji oczekiwanej na koniec okresu realizacji Programu.</i>	OCZEKIWANE REZULTATY - zwiększona produkcja energii odnawialnej - większe wykorzystanie energii odnawialnej w transporcie wskaźniki	OCZEKIWANY REZULTAT PROGRAMU Zwiększona produkcja energii odnawialnej wskaźniki			
WYNIKI PROGRAMU Wygenerowane w wyniku Programu efekty (produkty, towary i usługi) <i>Wyniki Programu to rzeczywiste wyniki osiągnięte w ramach Programu, które Operator Programu może zagwarantować i które następnie najprawdopodobniej przyczynią się do realizacji oczekiwanego rezultatu opisanego powyżej.</i>	WYNIK PROGRAMU 1: X liczba kotłowni miejskich na Obszarze B wskaźniki	WYNIK PROGRAMU 2 X liczba szkół na Obszarze C z technologią opartą na energii odnawialnej wskaźniki	REZULTAT PROJEKTU 1 X liczba kotłowni miejskich na Obszarze B wskaźniki	REZULTAT PROJEKTU 2 X liczba szkół na Obszarze C z technologią opartą na energii odnawialnej wskaźniki	
Wyniki projektu określa się wyłącznie we wniosku w sprawie projektu.			WYNIK 1 PROJEKTU 2 Y szkół na Obszarze C wyposażonych w kotły na biomasę	WYNIK 2 PROJEKTU 2 Z szkół na Obszarze C wyposażonych w kolektory słoneczne	WYNIK 3 PROJEKTU 2 kursy w RES dla x administratorów szkół

Tabela 1 – Kwalifikowalne obszary programowe w ramach Mechanizmu Finansowego EOG na lata 2009-2014

Należy zwrócić uwagę, że w kolumnie celu obszary programowe są wyróżnione za pomocą pogrubienia czcionki, podczas gdy cele znajdują się bezpośrednio pod nimi.

Obszar priorytetowy	Obszar programowy / Cel	Oczekiwany rezultat
Ochrona i zarządzanie środowiskiem	<p>Obszar programowy: Zintegrowana gospodarka wodna morska i śródlądowa</p> <p>Cel: Dobry stan środowiska na europejskich wodach morskich i śródlądowych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bardziej zintegrowane zarządzanie zasobami wód morskich i śródlądowych • Ustanowione cele środowiskowe i plany dla gospodarki wodnej morskiej i śródlądowej • Lepsza infrastruktura gospodarki wodnej • Lepszy monitoring wód morskich • Wzmocniona zdolność oceny i prognozowania stanu środowiska na wodach morskich i śródlądowych • Większa wiedza i nauczanie w zakresie zintegrowanej gospodarki wodnej morskiej i śródlądowej
	<p>Obszar programowy: Różnorodność biologiczna i działania na rzecz ekosystemów</p> <p>Cel: Zatrzymanie utraty różnorodności biologicznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększony potencjał dla efektywnego zarządzania obszarami Natura 2000 i ich monitorowania • Uniknięcie fragmentacji ekosystemów • Zwiększona ochrona obszarów Natura 2000 przed zewnętrznym destrukcyjnym wpływem poprzez budowanie stref buforowych • Zwiększony potencjał lokalnych ekosystemów przeciwko obcym gatunkom inwazyjnym • Wzrost świadomości społecznej oraz edukacji nt. różnorodności biologicznej i działań na rzecz ekosystemów, włączając w to wzrost świadomości społecznej oraz edukacji dot. powiązań pomiędzy różnorodnością biologiczną a zmianami klimatu oraz ekonomiczną wyceną ekosystemów • Wzmocniona integracja czynników dot. różnorodności biologicznej z politykami sektorowymi oraz ustawodawstwem • Zwiększony potencjał ekologicznych organizacji pozarządowych promujących różnorodność biologiczną
	<p>Obszar programowy: Monitoring środowiska oraz zintegrowane planowanie i kontrola</p> <p>Cel: Lepsza zgodność z przepisami w zakresie ochrony środowiska</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wzmocnienie potencjału władz, w zakresie których znajdują się kompetencje dot. środowiska w relacji do zintegrowanego planowania i kontroli • Pełniejsze informacje na temat wpływu, stanu i tendencji w zakresie ochrony środowiska • Lepsza wymiana informacji na temat wpływu, stanu i tendencji w zakresie ochrony środowiska między Państwami-Beneficjentami a innymi państwami członkowskimi UE • Zwiększona świadomość na temat monitorowania środowiska oraz zintegrowanego planowania i kontroli oraz edukacja w tym zakresie

Obszar priorytetowy	Obszar programowy / Cel	Oczekiwany rezultat
	<p>Obszar programowy: Eliminowanie substancji niebezpiecznych Cel: Zapobieganie szkodom i szkodliwemu oddziaływaniu na środowisko wywołanym przez chemikalia i odpady niebezpieczne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wzmocnienie zdolności do egzekwowania i wdrażania w życie unijnego ustawodawstwa w zakresie chemikaliów i odpadów niebezpiecznych • Lepsza zgodność sektora przemysłowego z przepisami unijnymi w zakresie chemikaliów i odpadów niebezpiecznych • Opracowane strategie zarządzania odpadami niebezpiecznymi przez władze • Lepsze monitorowanie substancji niebezpiecznych w środowisku • Odpady niebezpieczne zarządzane w sposób należyty z punktu widzenia ochrony środowiska • Większa świadomość na temat substancji niebezpiecznych i lepsza edukacja w tym zakresie
Zmiany klimatyczne i odnawialne źródła energii	<p>Obszar programowy: Efektywność energetyczna Cel: Zmniejszone emisje gazów cieplarnianych i zanieczyszczeń powietrza</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększona efektywność energetyczna w budynkach • Większa efektywność energetyczna w przemyśle i sektorze transportowym • Lepsze wykorzystanie nadmiaru energii cieplnej • Lepsza zdolność na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym do podejmowania działań ukierunkowanych na większą efektywność energetyczną • Wzrost świadomości społecznej i edukacji w zakresie odnawialnych źródeł energii
	<p>Obszar programowy: Energia odnawialna Cel: Większy udział energii odnawialnej w wykorzystaniu energii</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gospodarka mniej oparta na węglu • Zwiększona produkcja energii ze źródeł odnawialnych • Lepsze wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych w sektorze transportowym • Większy zakup energii ze źródeł odnawialnych w istniejącej infrastrukturze energetycznej • Rozbudowane strategie w celu polepszenia wykorzystania schematu zielonych inwestycji • Poprawa zdolności do tworzenia rozwiązań dla odnawialnych źródeł energii na poziomach: krajowym, regionalnym i lokalnym • Wzrost świadomości społecznej i edukacji w zakresie odnawialnych źródeł energii
	<p>Obszar programowy: Dostosowywanie się do zmian klimatycznych Cel: Mniejsza podatność ludzi i ekosystemów na zmiany klimatyczne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowane systemy wymiany informacji na temat dostosowywania się do zmian klimatycznych • Opracowane strategie i działania mające na celu dostosowanie się do zmian klimatycznych • Zwiększona zdolność oceny podatności na zmiany klimatyczne • Wzrost świadomości społecznej i edukacji w zakresie działań dostosowawczych do zmian klimatycznych
	<p>Obszar programowy: Sektor morski Cel: Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych i substancji zanieczyszczających powietrze pochodzących z sektora morskiego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Działania podejmowane w celu zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych w sektorze żeglugi • Lepsza zdolność odpowiednich władz do wdrażania elementów polityki w zakresie zmian klimatycznych • Wzrost świadomości społecznej i edukacji w zakresie sposobów zmniejszania emisji pochodzących ze statków
Zmiany klimatyczne i odnawialne źródła energii	<p>Obszar programowy: Badania i technologie w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych Cel: Większa wiedza na temat</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Większa krajowa i międzynarodowa wiedza w obszarach programowych w ramach EOG na temat środowiska i zmian klimatycznych • Lepsze opracowywanie i stosowanie technologii

Obszar priorytetowy	Obszar programowy / Cel	Oczekiwany rezultat
	Środowiska i zmian klimatycznych oraz lepsze zastosowanie technologii ekologicznych	korzystnych dla środowiska
Społeczeństwo obywatelskie	<p>Obszar programowy: Fundusz dla organizacji pozarządowych</p> <p>Cel: Wzmocnienie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie wkładu w sprawiedliwość społeczną, demokrację i zrównoważony rozwój</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie aktywnej postawy obywatelskiej • Większe zaangażowanie organizacji pozarządowych w politykę i proces podejmowania decyzji z udziałem władz lokalnych, regionalnych i krajowych • Tworzenie międzysektorowych partnerstw, w szczególności z udziałem władz na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym • Promowanie wartości demokratycznych, w tym praw człowieka • Rozwój systemu popierania rzecznictwa i roli nadzoru obywatelskiego (watchdog) • Stworzenie sieci i koalicji organizacji pozarządowych działających w partnerstwie • Większy potencjał organizacji pozarządowych i udostępnienie środowiska temu sektorowi • Większy wkład w zrównoważony rozwój • Zapewnienie większej ilości usług społecznych i usług podstawowych dla grup docelowych • Wzmocnienie grup najbardziej podatnych na zagrożenia
Rozwój społeczny i zasobów ludzkich	<p>Obszar programowy: Zagrożone dzieci i młodzież</p> <p>Cel: Lepsza sytuacja zagrożonych dzieci i młodzieży</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Skutecznie wdrożone prawa, polityki i działania w zakresie praw dzieci i młodzieży zgodnie z przedmiotowymi instrumentami międzynarodowymi • Skuteczne zwiększenie jakości systemów opieki społecznej i działań ochronnych na rzecz dzieci, oparta na wymianie poglądów odpowiednich podmiotów zainteresowanych i społeczeństwa jako całości za pomocą wysokiej jakości debaty polegającej na szerokim uczestnictwie • Wdrażanie skutecznych i efektywnych działań ukierunkowanych na grupy dzieci i młodzieży najbardziej podatnych na zagrożenia • Zapobieganie przemocy, molestowaniu i wykorzystywaniu dzieci i młodzieży poprzez realizację działań o dużym zasięgu oddziaływania • Opracowanie działań politycznych i standardów interwencji w zakresie wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich oraz ich realizacja w celu zapewnienia ochrony i zabezpieczenia ich pełnych praw w trakcie zatrzymania oraz stworzenie szerokiego zakresu możliwości resocjalizacji dla młodych przestępców • Zapewnienie usług opieki zdrowotnej i społecznej w celu zagwarantowania równego dostępu dla dzieci i młodzieży

Obszar priorytetowy	Obszar programowy / Cel	Oczekiwany rezultat
	<p>Obszar programowy: Lokalne i regionalne inicjatywy na rzecz zmniejszenia nierówności i promowania spójności społecznej</p> <p>Cel: Lepsza spójność społeczna i gospodarcza na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Regiony i obszary miejskie współpracują w dziedzinie usług publicznych i prywatnych, rozwoju biznesu i innowacji w celu stymulowania rozwoju społecznego i gospodarczego • W regionach następuje poprawa, w szczególności w zakresie tworzenia miejsc pracy i/lub poprawy dostępu do usług publicznych • Władze lokalne i regionalne, jak również podmioty prywatne i społeczeństwo obywatelskie opracowują inicjatywy mające na celu wzmacnianie działań zwalczających dyskryminację w przypadku grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i ekonomicznym • Władze lokalne i regionalne współpracują z podmiotami prywatnymi i społeczeństwem obywatelskim w celu zwiększenia udziału stron w procesie podejmowania decyzji • Władze lokalne i regionalne rozwijają i modernizują sektor publiczny
	<p>Obszar programowy: Inicjatywy na rzecz ochrony zdrowia</p> <p>Cel: Poprawa zdrowia publicznego i zmniejszenie nierówności w dostępie do opieki zdrowotnej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zmniejszone nierówności między grupami użytkowników • Zwiększone zasoby dla wszystkich poziomów opieki zdrowotnej • Lepsze zarządzanie w opiece zdrowotnej • Lepsze systemy finansowania • Poprawione krajowe rejestry zdrowia i systemy informacji na temat zdrowia, zarządzanie i wykorzystanie danych • Zwiększony dostęp do usług zdrowotnych i ich lepsza jakość, w tym opieki w zakresie zdrowia reprodukcyjnego i profilaktyki dzieci • Zwiększony dostęp do usług zdrowotnych i ich lepsza jakość dla osób starszych • Zapobieganie lub zmniejszanie zachorowalności na choroby związane ze stylem życia • Lepsze zapobieganie i leczenie chorób zakaźnych (w tym HIV/AIDS i gruźlicy) • Lepsze usługi w zakresie leczenia chorób psychicznych • Większe bezpieczeństwo żywności i dostęp do informacji o bezpieczeństwie żywności i bezpieczeństwa dla konsumentów, władz publicznych i przemysłu
	<p>Obszar programowy: Promowanie równości płci oraz równowagi między życiem zawodowym a prywatnym</p> <p>Cel: Promowanie równouprawnienia płci i równowagi między życiem zawodowym a prywatnym</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uwzględnianie zagadnień dotyczących płci w działaniach politycznych i praktykach • Promowanie większej świadomości i badań nad zagadnieniami związanymi z płcią • Pomyślna wymiana strategii politycznych i najlepszych praktyk w zakresie równouprawnienia płci • Lepsza równowaga między życiem zawodowym a prywatnym i rodzinnym • Lepsza równowaga płci w zarządach spółek • Zmniejszenie różnic w płacach kobiet i mężczyzn • Ustanowienie pełnomocnika / organów ds. równouprawnienia płci • Poprawa zdolności organizacji zajmujących się równouprawnieniem płci oraz ich współpracy

Obszar priorytetowy	Obszar programowy / Cel	Oczekiwany rezultat
	<p>Obszar programowy: Ramy instytucjonalne w obszarze azylu i migracji</p> <p>Cel: Zapewnienie funkcjonującego krajowego systemu zarządzania migracjami broniącego prawa do ubiegania się o azyl i zapewniającego szczególne uwzględnienie sytuacji dzieci bez opieki ubiegających się o azyl</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa ram instytucjonalnych zapewniających ochronę i opiekę prawną dla najbardziej wrażliwych grup migrantów, mianowicie dzieci bez opieki • Dobrze funkcjonujący system, umożliwiający osobom ubiegającym się o azyl złożenie wniosku o międzynarodową ochronę, rozpatrzenie ich wniosku w odpowiednim czasie i otrzymanie zakwaterowania w trakcie rozpatrywania ich sprawy lub dobrowolnego powrotu do ich kraju pochodzenia
	<p>Obszar programowy: Fundusz Stypendialny</p> <p>Cel: Wzmocniony kapitał ludzki i większy poziom wiedzy w Państwie-Beneficjencie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększona mobilność studentów oraz pracowników szkolnictwa wyższego pomiędzy Państwem-Beneficjentem a państwami EFTA-EOG • Rozszerzona i wzmocniona współpraca instytucjonalna na wszystkich poziomach sektora edukacji (edukacja szkolna, szkolnictwo wyższe, kształcenie zawodowe i osób dorosłych) pomiędzy Państwem – Beneficjentem a państwami EFTA-EOG • Zwiększona mobilność pracowników sektora edukacji ze wszystkich poziomów edukacji pomiędzy Państwem - Beneficjentem a państwami EFTA- EOG
Ochrona dziedzictwa kulturowego	<p>Obszar programowy: Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego i naturalnego</p> <p>Cel: Ochrona, zachowanie i udostępnianie dziedzictwa kulturowego i naturalnego dla przyszłych pokoleń</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Odbudowane, odnowione, zabezpieczone dziedzictwo kulturowe • Udokumentowana historia kultury • Dalszy rozwój społeczności lokalnych i stworzenie zrównoważonych pod względem gospodarczym warunków do życia poprzez rewitalizację dziedzictwa kulturowego i naturalnego • Powszechne Udostępnianie dziedzictwa kulturowego
	<p>Obszar programowy: Promowanie różnorodności w kulturze i sztuce w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego</p> <p>Cel: Intensywniejszy dialog kulturowy i wspieranie tożsamości europejskiej poprzez zrozumienie różnorodności kulturowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zaprezentowanie współczesnej kultury i sztuki szerokiej publiczności • Wzrost świadomości dotyczącej różnorodności kulturowej oraz wzmocnienie dialogu międzykulturowego • Wzmocniona tożsamość kulturowa poszczególnych obywateli • Udokumentowana historia kultury
Badania i stypendia	<p>Obszar programowy: Badania w ramach obszarów priorytetowych</p> <p>Cel: Lepszy rozwój wiedzy opartej na badaniach w Państwie-Beneficjencie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększona współpraca badawcza między państwami EFTA - EOG a Państwem- Beneficjentem • Lepsza zdolność do prowadzenia badań w Państwie-Beneficjencie • Zwiększenie alokacji na badania w Państwie-Beneficjencie • Lepsze zastosowanie wyników badań

Tabela 2 – Kwalifikowalne obszary programowe w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014

Obszar priorytetowy	Obszar programowy / Cel	Oczekiwany rezultat
Wychwytywanie i składowanie dwutlenku węgla	Obszar programowy: Technologie wychwytywania i składowania CO₂ (CCS) Cel: Łagodzenie zmian klimatycznych	<ul style="list-style-type: none"> • Wychwycony i bezpiecznie zmagazynowany CO₂ • Pogłębiona wiedza i międzynarodowa współpraca w obszarze technologii CCS
Innowacje w zakresie „Zielonych Technologii”	Obszar programowy: Innowacje w zakresie „Zielonych Technologii” Cel: Poprawa konkurencyjności ekologicznych przedsiębiorstw, w tym podnoszenie poziomu ekologiczności istniejących sektorów przemysłu, innowacje w zakresie „zielonych technologii” i ekologiczna przedsiębiorczość	<ul style="list-style-type: none"> • Realizacja możliwości prowadzenia działalności gospodarczej związanej z podnoszeniem poziomu ekologiczności europejskiej gospodarki • Zmniejszenie produkcji odpadów i emisji zanieczyszczeń do powietrza, wody i ziemi • Częstsze wykorzystanie technologii przyjaznych dla środowiska • Zwiększenie zielonych miejsc pracy i przedsiębiorczości
Promowanie godnej pracy i dialogu trójstronnego	Obszar programowy: Globalny fundusz na rzecz godnej pracy i dialogu trójstronnego Cel: Promowanie godnej pracy i poprawa współpracy trójstronnej między organizacjami pracodawców, związkami zawodowymi i władzami publicznymi przy wspieraniu sprawiedliwego i zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa struktur i praktyk w zakresie dialogu społecznego i dialogu trójstronnego • Lepsze zrozumienie korzyści płynących z godnej pracy • Lepszy dostęp do zatrudnienia i uczestnictwo na rynku pracy • Większa koncentracja na wymiarze społecznym mobilności siły roboczej • Wspieranie równości płci i zwalczanie dyskryminacji w miejscu pracy • Poprawa równowagi między pracą a życiem prywatnym i rodzinnym • Większe zdolności adaptacyjne i możliwości kształcenia ustawicznego pracownika
Badania i stypendia	Obszar programowy: Dwustronna współpraca badawcza Cel: Lepszy rozwój wiedzy opartej na badaniach w Państwie - Beneficjencie poprzez wzmocnioną współpracę w zakresie badań między Norwegią a Państwem- Beneficjentem	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększona współpraca badawcza między Norwegią a Państwem- Beneficjentem • Lepsza zdolność do prowadzenia badań w Państwie- Beneficjencie i lepsze zastosowanie wyników badań poprzez współpracę naukową między Norwegią a Państwem - Beneficjentem
	Obszar programowy: Dwustronny program stypendialny Cel: Wzmocniony kapitał ludzki i większy poziom wiedzy w Państwie- Beneficjencie	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększona mobilność studentów oraz pracowników uczelni wyższych pomiędzy Państwami - Beneficjentami a Norwegią • Rozszerzona i wzmocniona współpraca instytucjonalna w sektorze szkolnictwa wyższego pomiędzy Państwami- Beneficjentami a Norwegią

Rozwój społeczny i zasobów ludzkich	<p>Obszar programowy: Budowa zdolności i współpraca instytucjonalna pomiędzy Państwami- Beneficjentami a norweskimi instytucjami publicznymi oraz władzami regionalnymi i lokalnymi</p> <p>Cel: Wzmocnienie zdolności instytucjonalnych i rozwój zasobów ludzkich w instytucjach publicznych oraz władzach lokalnych i regionalnych w Państwach- Beneficjentach w ramach uzgodnionych obszarów priorytetowych dzięki współpracy i wymianie wiedzy pomiędzy analogicznymi instytucjami i władzami w Norwegii</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Większa i wzmocniona współpraca pomiędzy instytucjami publicznymi oraz władzami regionalnymi i lokalnymi w Państwach - Beneficjentach a analogicznymi instytucjami i władzami w Norwegii • Lepszy potencjał instytucjonalny i rozwój zasobów ludzkich w instytucjach publicznych oraz władzach regionalnych i lokalnych w Państwach- Beneficjentach • Lepszy potencjał i jakość usług świadczonych przez instytucje publiczne oraz władze regionalne i lokalne dzięki większym zdolnościom instytucjonalnym i rozwojowi zasobów ludzkich
	<p>Obszar programowy: Współpraca transgraniczna</p> <p>Cel: Lepsza współpraca transgraniczna między regionami po obu stronach zewnętrznej granicy UE</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bliższe kontakty i współpraca między lokalnymi i regionalnymi instytucjami oraz organizacjami pozarządowymi po obu stronach zewnętrznej granicy UE • Lokalne i regionalne instytucje oraz organizacje pozarządowe pogłębiają wiedzę i doskonałą umiejętności na rzecz rozwoju współpracy transgranicznej • Zmniejszanie istniejących barier dla współpracy transgranicznej • Lepsze zrozumienie wspólnych wyzwań i szans transgranicznych • Tworzenie nowych i innowacyjnych form współpracy transgranicznej
	<p>Obszar programowy: Inicjatywy na rzecz ochrony zdrowia</p> <p>Cel: Poprawa zdrowia publicznego i zmniejszenie nierówności w dostępie do opieki zdrowotnej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zmniejszone nierówności między grupami użytkowników • Zwiększone zasoby dla wszystkich poziomów opieki zdrowotnej • Lepsze zarządzanie w opiece zdrowotnej • Lepsze systemy finansowania • Poprawione krajowe rejestry zdrowia i systemy informacji na temat zdrowia, zarządzanie i wykorzystanie danych • Zwiększony dostęp do usług zdrowotnych i ich lepsza jakość, w tym opieki w zakresie zdrowia reprodukcyjnego i profilaktyki dzieci • Zwiększony dostęp do usług zdrowotnych i ich lepsza jakość dla osób starszych • Zapobieganie lub zmniejszanie zachorowalności na choroby związane ze stylem życia • Lepsze zapobieganie i leczenie chorób zakaźnych (w tym HIV/AIDS i gruźlicy) • Lepsze usługi w zakresie leczenia chorób psychicznych • Większe bezpieczeństwo żywności i dostęp do informacji o bezpieczeństwie żywności i zdrowiu dla konsumentów, władz publicznych i przemysłu

	<p>Obszar programowy: Promowanie równości płci oraz równowagi między życiem zawodowym a prywatnym</p> <p>Cel: Promowanie równouprawnienia płci i równowagi między życiem zawodowym a prywatnym</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uwzględnianie zagadnień dotyczących płci w działaniach politycznych i praktykach • Promowanie większej świadomości i badań nad zagadnieniami związanymi z płcią • Pomyślna wymiana strategii politycznych i najlepszych praktyk w zakresie równouprawnienia płci • Lepsza równowaga między życiem zawodowym a prywatnym i rodzinnym • Lepsza równowaga płci w zarządach spółek • Zmniejszenie różnic w płacach kobiet i mężczyzn • Ustanowienie pełnomocnika / organów ds. równouprawnienia płci • Poprawa zdolności organizacji zajmujących się równouprawnieniem płci oraz ich współpracy
<p>Wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne</p>	<p>Obszar programowy: Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć</p> <p>Cel: Przeciwdziałanie przemocy ze względu na płeć i rozwiązywanie związanych z nią problemów</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zmniejszenie zjawiska przemocy ze względu na płeć • Zmniejszenie zjawiska przemocy w rodzinie • Wsparcie dla ofiar handlu ludźmi
	<p>Obszar programowy: Współpraca w obszarze Schengen oraz walka z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną, w tym przeciwdziałanie handlowi ludźmi oraz migracjom grup przestępczych</p> <p>Cel: Poprawa bezpieczeństwa obywateli poprzez poprawę skuteczności współpracy pomiędzy organami ścigania w państwach członkowskich obszaru Schengen w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, w tym handlu ludźmi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój i doskonalenie struktur, systemów i wyposażenia technicznego w celu poprawy wdrażania dorobku Schengen • Wzmacnianie współpracy między policją w państwach członkowskich strefy Schengen • Zwiększone zdolności służb w zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości transgranicznej i zorganizowanej, w tym handlu ludźmi i migracji grup przestępczych • Wzmocniona współpraca między władzami a właściwymi podmiotami zainteresowanymi, w tym organizacjami pozarządowymi, przy udzielaniu pomocy ofiarom handlu ludźmi
	<p>Obszar programowy: Budowanie potencjału instytucjonalnego i współpraca w obszarze wymiaru sprawiedliwości</p> <p>Cel: Bardziej sprawiedliwy i skuteczny system sądowiczy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększony dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w tym dla tzw. grup wrażliwych (np. ofiar, nieletnich, mniejszości) • Propagowanie alternatywnych metod rozstrzygania sporów • Poprawa wydajności systemów sądownictwa, w tym rozwój systemów związanych z prowadzeniem spraw sądowych • Zwiększenie kompetencji pracowników systemu sądownictwa
	<p>Obszar programowy: Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawięziennych</p> <p>Cel: Poprawa systemu więziennictwa zgodnie z przedmiotowymi międzynarodowymi instrumentami w zakresie praw człowieka</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pokonanie wyzwań związanych z rosnącą liczbą osadzonych i przeludnieniami w więzieniach • Częstsze stosowanie rozwiązań alternatywnych w stosunku do kary pozbawienia wolności • Większa koncentracja na grupach najbardziej podatnych na zagrożenia w więzieniu • Zwiększone kompetencje osadzonych oraz kadry Służby Więziennej

2.7 Zagadnienia przekrojowe

W ramach Mechanizmów Finansowych występują trzy zagadnienia przekrojowe: dobre rządzenie, zrównoważony rozwój i równouprawnienie płci (zob. Protokół 38B i art. 1.6 Regulacji).

Etap planowania jest decydujący dla włączenia zagadnień przekrojowych w strukturę programu. Dzięki ocenie zagadnień przekrojowych przeprowadzanej w trakcie etapu planowania można zidentyfikować wyzwania i przeszkody, które mogą osłabić trwałość programu i przeciwdziałać głównym celom Mechanizmów Finansowych.

Następujące punkty zawierają instrukcje na temat tego, jak uwzględniać zagadnienia przekrojowe w strukturze programu.

2.7.1 Dobre rządzenie

Dobre rządzenie charakteryzuje się 6 głównymi zasadami: sprzyja uczestnictwu i integracji podmiotów, wiąże się z odpowiedzialnością, zakłada szybką reakcję, jest przejrzyste, skuteczne i wydajne i jest zgodne z przepisami prawa. Wynika z tego zerowa tolerancja wobec korupcji, jak również to, że poglądy mniejszości oraz głos grup najbardziej wrażliwych i dyskryminowanych w społeczeństwie są uwzględniane w procesie podejmowania decyzji.

Wyżej wymienione zasady charakteryzują się następującymi cechami:

- Uczestnictwo i integracja – udział wszystkich właściwych podmiotów zainteresowanych, obejmujący zarówno mężczyzn, jak i kobiety, bezpośrednio lub za pośrednictwem instytucji (publicznych i prywatnych).
- Odpowiedzialność – co do zasady organizacje i instytucje powinny ponosić odpowiedzialność przed tymi, których będą dotyczyły ich decyzje lub działania.
- Przejrzystość – podejmowanie decyzji i ich wprowadzanie w życie odbywa się w sposób zgodny z zasadami i przepisami; informacje są powszechnie i bezpośrednio dostępne.
- Skuteczność i wydajność – instytucje i procesy generują wyniki, które zaspokajają potrzeby społeczeństwa wykorzystując przy tym dostępne zasoby w najbardziej wydajny sposób.
- Przepisy prawa – sprawiedliwe ramy prawne egzekwowane bezstronnie, w tym przestrzeganie praw człowieka, z wykluczeniem korupcji.

Dobre rządzenie jest kluczowe dla rozwoju gospodarczego i społecznego wszystkich krajów, a tym samym jest nierozdzielnie powiązane z celami Mechanizmów Finansowych. Korupcja jest postrzegana przez Państwa-Darczyńców jako jeden z najbardziej destruktywnych czynników stanowiących zagrożenie dla dobrego rządzenia. Korupcja i niegospodarność paraliżują wzrost i rozwój gospodarczy.

Zasady dobrego rządzenia uzupełniają wymogi określone w Regulacjach, w tym wymogi w odniesieniu do nieprawidłowości oraz procedur dotyczących wyboru i monitorowania, i mają zastosowanie w równym stopniu na poziomie programu, jak i projektu. Wdrażanie tych mechanizmów charakteryzuje się przejrzystością i otwartością na wszystkich etapach programu i projektu i obowiązuje przy tym absolutny wymóg, zgodnie z którym żaden projekt nie może być w żaden sposób sprzeczny z zasadami dobrego rządzenia. Państwa-Darczyńcy stosują się do polityki zerowej tolerancji wobec korupcji.

Poziom programu: Operator Programu gwarantuje, że zasady dobrego rządzenia są przestrzegane poprzez określenie struktury zarządzania, która obejmuje ustanowienie i utrzymanie procedur zapobiegania, wykrywania i zarządzania przypadkami korupcji i niegospodarności, oraz dzięki której można szybko i profesjonalnie reagować w przypadkach nieprawidłowości, niegospodarności i korupcji.

Poziom projektu: Operator Programu określa procedury zapewniające, że zasady dobrego rządzenia są przestrzegane na poziomie projektu.

2.7.2 Zrównoważony rozwój

Zrównoważony rozwój stanowi ramy dla długookresowej wizji stabilności, w której wzrost gospodarczy, spójność społeczna i ochrona środowiska są nierozłączne i nawzajem się wspierają.

Termin „zrównoważony rozwój” oznacza „rozwój zaspokajający aktualne potrzeby, nie uniemożliwiając przy tym przyszłym pokoleniom spełniania ich potrzeb”.

Zrównoważony rozwój ma na celu zapewnienie długookresowej wizji dla społeczeństwa. Działania mające na celu zaspokojenie aktualnych potrzeb mogą nadal charakteryzować się krótkim horyzontem czasowym, ale mimo wszystko zawsze muszą uwzględniać perspektywę długookresową. Zrównoważony rozwój stanowi integralną koncepcję obejmującą wszystkie ludzkie działania aż do szczebla lokalnego oraz:

- ma na celu poprawę standardu życia zarówno obecnych, jak i przyszłych pokoleń, chroniąc przy tym zdolność ziemi do podtrzymywania życia w różnych jego aspektach;
- bazuje na demokracji, przepisach prawa i poszanowaniu praw podstawowych, w tym wolności, równych szans i różnorodności kulturowej;
- sprzyja wysokiemu poziomowi zatrudnienia w gospodarce, której siła opiera się na edukacji, innowacyjności, spójności społecznej i terytorialnej oraz ochronie zdrowia ludzkiego i środowiska.

Aspekt środowiskowy

Wszystkie programy muszą odzwierciedlać aspekty środowiskowe, a nie tylko te programy, które są ukierunkowane konkretnie na poprawę stanu środowiska. Przykładami mogą być projekty infrastrukturalne, działania budowlane lub działalność gospodarcza w różnych sektorach. Kluczową kwestią jest systematyczna ocena wpływu programów na środowisko, ich ilościowe określenie oraz uwzględnienie działań ograniczających negatywny wpływ na środowisko wynikający z programu.

Etap planowania jest decydujący w przypadku aspektów środowiskowych, ponieważ dostosowanie kluczowych decyzji związanych ze strukturą programu może okazać się trudne na późniejszych etapach. Dzięki uwzględnieniu aspektów środowiskowych w trakcie etapu planowania można zidentyfikować i uniknąć szkodliwego, bezpośredniego i pośredniego wpływu na środowisko oraz poprawić stan środowiska.

Przy uwzględnianiu aspektów środowiskowych należy wziąć pod uwagę przynajmniej następujące kluczowe kwestie: Czy w programie:

- będą wykorzystywane zasoby naturalne w sposób uniemożliwiający wykorzystanie lub potencjalne wykorzystanie tych zasobów do innych celów w przyszłości?
- będą produkowane odpady i odpady niebezpieczne? Czy udało się temu zapobiec oraz czy odpady podlegają recyklingowi/ponownemu wykorzystaniu?
- jego lokalizacja będzie znajdować się na obszarach wrażliwych i ewentualnie wywierać na nie wpływ pod względem ekologicznym, takie jak parki narodowe i inne obszary chronione, ważne lokalizacje archeologiczne i kulturowe, wrażliwe ekosystemy spełniające ważne funkcje lub zawierające gatunki zagrożone wyginięciem?
- będą powstawać zanieczyszczenia gleby, wody i powietrza, w tym zanieczyszczenia powodujące zmiany klimatyczne, wywierające potencjalnie bezpośredni i pośredni wpływ o mniejszym lub większym znaczeniu i będące trudne do złagodzenia?
- powstaną inicjatywy polityczne mogące wpłynąć na środowisko, takie jak zmiany w polityce rolnej, wodnej, energetycznej i transportowej?

- będzie występować ryzyko zdarzeń losowych o potencjalnym wpływie na środowisko (wyciek ropy, wyciek substancji chemicznych, itp.)? W jaki sposób zmniejsza się to ryzyko?
- będzie występować ryzyko w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy?

W projektach publicznych i prywatnych, które potencjalnie mogą mieć znaczący wpływ na środowisko, przeprowadza się ocenę oddziaływania na środowisko (OOŚ) zgodnie z dyrektywą OOŚ (dyrektywą 85/337/EWG zmienioną dyrektywami 97/11/WE i 2003/35/WE). Operator Programu musi opisać, w jaki sposób spełnione będą wymogi dotyczące OOŚ.

Operator Programu opisuje, co zostanie zrobione w celu zmniejszenia/zminimalizowania oddziaływania na środowisko i ryzyka, w szczególności w odniesieniu do zużycia energii (np. w przypadku transportu, zużycia energii w budynkach, itp.) oraz produkcji odpadów (w tym ścieków). Zawsze kiedy to możliwe, podaje się wartości bazowe i docelowe.

Poziom projektu: Operator Programu określa procedury zapewniające ochronę środowiska naturalnego na poziomie projektu.

Aspekt ekonomiczny

Wszystkie programy muszą uwzględniać aspekty związane ze zrównoważonym rozwojem gospodarczym. Na etapie planowania programy należy poddawać systematycznej ocenie pod kątem ich pozytywnego zrównoważonego oddziaływania gospodarczego. Ponadto powinny one uwzględniać działania mające na celu ograniczanie negatywnego wpływu wynikającego z wdrażanego programu.

Przy ocenianiu takiego wpływu na poziomie programu należy wziąć pod uwagę następujące obszary:

- efekty dotyczące rozwoju gospodarczego na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym,
- efekty związane z tworzeniem miejsc pracy,
- oddziaływanie na przedsiębiorczość,
- potencjał do tworzenia środowiska sprzyjającego rozwojowi i świadczenia kluczowych usług,
- stosunek kosztów do korzyści w ramach programu,
- dlaczego wymagany wkład jest uzasadniony w kontekście wyników (efektywności kosztowej), w tym ocena kosztów w stosunku do alternatywnych rozwiązań oraz
- w stosownych przypadkach zakres, w jakim władze na właściwym szczeblu (lub inne instytucje finansujące) są przygotowane do kontynuacji finansowania wyników programu po zakończeniu wsparcia z Mechanizmów Finansowych.

Poziom projektu: Operator Programu określa procedury zapewniające, że na poziomie projektu stosowane są zasady dotyczące zrównoważonego rozwoju w perspektywie ekonomicznej.

Aspekt społeczny

Wszystkie programy muszą uwzględniać aspekty związane ze zrównoważonym rozwojem społecznym. Na etapie planowania programy należy poddawać systematycznej ocenie pod kątem ich oddziaływania na zrównoważony rozwój społeczny i powinny one uwzględniać działania mające na celu ograniczanie negatywnego wpływu wynikającego z wdrażanego programu w trakcie.

Ocena zrównoważonego rozwoju w aspekcie społecznym powinna odzwierciedlać oddziaływanie programu w zakresie:

- tworzenia kapitału społecznego,
- zapewniania, by priorytety i potrzeby różnych grup dotyczące płci, niepełnosprawności, pochodzenia etnicznego, wieku, orientacji seksualnej i przynależności religijnej były respektowane, wspierając równość i zwalczając dyskryminację,
- przyczyniania się do walki z biedą i wykluczeniem społecznym, również w odniesieniu do dzieci,

- ograniczania głównych zagrożeń dla zdrowia publicznego,
- ułatwiania dostępu do zatrudnienia, mieszkalnictwa, mobilności i opieki zdrowotnej oraz
- ułatwiania dostępu do edukacji i szkoleń.

Poziom projektu: Operator Programu określa procedury zapewniające, że na poziomie projektu stosowane są zasady dotyczące zrównoważonego rozwoju w perspektywie społecznej.

2.7.3 Równość płci

Jeśli zrównoważony rozwój ma być osiągnięty, kobiety i mężczyźni muszą mieć równe prawa i szanse we wszystkich obszarach społeczeństwa i gospodarki.

W przypadku wszystkich programów w ramach Mechanizmów Finansowych należy przeprowadzić ocenę wpływu w aspekcie równości płci. Ocena wpływu programu na aspekt równości płci obejmuje poszukiwanie równości płci na każdym etapie jego strategii i działań w celu uniknięcia powielania dyskryminacji ze względu na płeć oraz w celu promowania równouprawnienia kobiet i mężczyzn.

Podczas gdy wiele programów może wydawać się neutralna pod względem równości płci, w praktyce mogą mieć bardzo różny wpływ na kobiety i mężczyzn, a tym samym powodować umocnienie istniejących nierówności. Dlatego też ważne jest, by unikać ogólnych założeń w trakcie projektowania programów, np. że kobiety automatycznie odniosą korzyści z działań planowanych w ramach programu lub że planowane działania zapewnią korzyści w równym stopniu dla kobiet i mężczyzn. Starając się sprostać takim wyzwaniom, programy w ramach wszystkich obszarów priorytetowych powinny dostarczać informacji na temat równości płci.

PRZYKŁAD

Programy mające na celu zapobieganie chorobom związanym ze stylem życia lub zmniejszanie ich występowania mogą wydawać się neutralne pod względem aspektu równości płci. Ocena oddziaływania w aspekcie równości płci wykaże jednak, że kobiety i mężczyźni charakteryzują się odmiennymi słabymi punktami, jeśli chodzi o pewne choroby związane ze stylem życia. Na przykład większa wrażliwość biologiczna kobiet zwiększa ich podatność na zarażenie wirusem HIV w porównaniu z mężczyznami. Normy dotyczące równości płci mogą również prowadzić do różnic, jeśli chodzi o dostęp do informacji na temat zdrowia i usług zdrowotnych. Na przykład w obszarze badań ocena pod względem kwestii dotyczących płci wykaże, że w dziedzinie nauki i technologii działa niewiele kobiet i należy sprzyjać uczestnictwu kobiet w planowanych działaniach badawczych.

Uwzględnienie następujących kwestii może pomóc określić niektóre ze specyficznych potrzeb kobiet i mężczyzn adresowanych w każdym programie:

Udział i uczestnictwo: Czy udział kobiet i mężczyzn w grupie docelowej programu jest różny? Jakie są ich cechy?

Dostęp do zasobów: Jak dzielone są zasoby między kobiety i mężczyzn w grupie docelowej (czas, informacje, pieniądze i siła gospodarcza, kształcenie i szkolenia, praca i kariera, informatyka i komunikacja, usługi społeczne oraz mobilność)?

Prawa, normy i wartości: Czy istnieją założenia dotyczące tego, czym zajmują się kobiety i mężczyźni w docelowym obszarze? W jaki sposób wpływają one na role związane z płcią i podział pracy ze względu na płeć?

Po zdefiniowaniu tych konkretnych potrzeb, aby zagwarantować, że równouprawnienie zostanie wzięte pod uwagę na wszystkich etapach opracowywania programu, należy uwzględnić następującą metodologię:

- W jaki sposób program uwzględnia zidentyfikowane potrzeby obu płci i uwzględnia zależne od płci uwarunkowania?

- W jaki sposób program jest zgodny z krajowymi strategiami politycznymi i priorytetami związanymi z równouprawnieniem płci?
- W jaki sposób program zapewnia bazowe dane i wskaźniki w rozbiciu na płeć?
- Czy program zawiera wyraźne kategorie budżetowe i środki na rzecz działań skierowanych do kobiet / mężczyzn lub zagadnienia dotyczące równości płci?
- W jaki sposób program sprzyja równemu uczestnictwu kobiet i mężczyzn w jego zarządzaniu?

Poziom projektu: Operator Programu określa procedury zapewniające, że zasady równych praw i szans dla kobiet i mężczyzn są stosowane na poziomie projektu.

2.8 Wskaźniki

Wskaźniki są stosowane jako narzędzie do weryfikacji tego, czy program zmierza w kierunku oczekiwanych rezultatów i wyników. Określenie wskaźników pomaga stworzyć podstawę dla systemu monitorowania i sprawozdawczości w ramach programu.

Wskaźniki formułowane są w odpowiedzi na pytanie „Skąd możemy wiedzieć, czy to, co zaplanowano, faktycznie ma miejsce lub już się wydarzyło? W jaki sposób weryfikujemy, czy coś się powiodło?”

Wskaźniki muszą być obiektywnie weryfikowalne, tzn. że różne osoby niezależnie od siebie stosujące ten sam proces pomiaru uzyskują te same wyniki. Łatwiej tego dokonać w przypadku pomiarów ilościowych niż w przypadku tych mających na celu pomiar zmiany jakościowej.

Wskaźniki należy definiować w trakcie opracowywania propozycji programu. Państwa-Darczyńcy mogą uznać za konieczne zwrócenie się do Operatora Programu, by uwzględnił dodatkowe wskaźniki po ustanowieniu całkowitego zakresu programu. Operator Programu musi wówczas przestrzegać procedur dotyczących zmian, o których mowa w art. 5.8 Regulacji.

Wskaźniki są od siebie niezależne, przy czym każdy odnosi się wyłącznie do oczekiwanego rezultatu, albo do wyników programu. Na przykład wskaźniki na poziomie wyników nie powinny stanowić podsumowania działań podjętych w ramach rezultatu, lecz powinny opisywać wymierne konsekwencje realizacji działania. Przewodnia zasada powinna polegać na tym, by zebrać minimalną ilość informacji potrzebnych Operatorowi Programu do ustalenia, czy rezultat i wyniki są osiągnięte / zostały osiągnięte. Należy zwrócić uwagę, że wskaźniki stanowią tylko jedno z wielu narzędzi, które Operator Programu powinien wykorzystywać na potrzeby monitorowania i weryfikowania sukcesu. Sprawozdania zawierające ocenę i przeglądy wyników mogą stanowić inne takie środki (zob. rozdział 7 niniejszego Podręcznika dotyczący monitorowania).

2.8.1 Wskaźniki ilościowe i jakościowe

Standardowa lista wskaźników składa się ze wskaźników ilościowych. Niemniej jednak, aby uzyskać pełen obraz rezultatu i wyniku, może okazać się konieczne dodanie pewnych wskaźników jakościowych.

Wiele danych jakościowych jest z natury bardziej subiektywnych niż dane ilościowe. Podczas gdy badania ilościowe można kierować do większej liczby ludzi w krótszym czasie („szerokość”), w ankietach jakościowych uzyskuje się więcej informacji od mniejszej liczby osób („głębokość”). Gromadzenie danych ilościowych jest często łatwiejsze i tym samym mniej kosztowne niż gromadzenie danych jakościowych. Nie zawsze jednak możliwe jest zebranie informacji ilościowych - wówczas należy przyjąć podejście jakościowe.

2.8.2 Wartości bazowe i docelowe

Dane bazowe dotyczą wartości początkowych, na podstawie których następnie dokonuje się pomiaru wskaźnika. Zastosowanie wartości bazowej ma na celu pomiar stanu istniejącego przed interwencją prorozwojową, na podstawie której można ocenić postępy i przeprowadzić porównania.

Zazwyczaj pierwszy krok przy określaniu wartości docelowych polega na określeniu wartości bazowych. Bez wartości bazowych nie da się zmierzyć postępów.

2.8.3 Źródło weryfikacji

Wskaźniki powinny być mierzone w sposób konsekwentny i przy akceptowalnym koszcie. Źródło weryfikacji należy rozważyć i określić w tym samym czasie, gdy formułowane są wskaźniki. Pomoże to sprawdzić, czy wskaźniki można w realistyczny sposób zmierzyć w odniesieniu do nakładu czasu, pieniędzy i pracy.

- W jaki sposób należy zbierać informacje (np. z rejestrów administracyjnych, specjalnych opracowań, badań reprezentacyjnych, obserwacji itp.) i/lub z dostępnych, udokumentowanych źródeł (np. raportów z postępów, ewidencji księgowej projektu, oficjalnych statystyk itp.)?
- Kto powinien zbierać / dostarczać informacje (np. pracownicy terenowi, zakontraktowane zespoły badawcze, okręgowy urząd ds. ochrony zdrowia, zespół zarządzający projektem)?
- Kiedy i jak często należy je podawać (np. raz na miesiąc, kwartał, rok itp.)?

Aby wesprzeć cele wzmacniające system instytucjonalny, należy unikać tworzenia systemów równoległych informacji i minimalizować dodatkowe koszty. Wymagane informacje należy zazwyczaj gromadzić za pomocą istniejących systemów lub przynajmniej za pomocą usprawnień wspierających istniejące systemy. Przede wszystkim należy opierać się na istniejących systemach i źródłach (w miarę możliwości i potrzeb) zamiast ustanawiać nowe.

3 WYPEŁNIANIE PROPOZYCJI PROGRAMU

Niniejszy rozdział zawiera instrukcje dla Operatorów Programu w zakresie wypełniania propozycji programu w ramach Mechanizmów Finansowych na lata 2009-2014.

Programy powinny być zgodne z obszarami programowymi, które ustalono każdym MoU.

Przegląd wszystkich obszarów programowych znaleźć można w rozdz. 2.

Propozycja programu nie powinna przekraczać 30 stron, z wyłączeniem załączników.

W celu uzyskania porady w trakcie przygotowywania propozycji programu można konsultować się z Biurem Mechanizmów Finansowych. Celem tego jest uniknięcie przygotowywania Programów w kierunku, który spowoduje konieczność wprowadzenia w nim znacznych zmian lub jego odrzucenie.

Możliwe jest skorzystanie z usług zewnętrznego konsultanta pod kątem weryfikacji języka propozycji programu lub weryfikacji języka pisanego (angielski), a także uzyskanie zwrotu kosztów powyższych weryfikacji (zob. art. 7.9 Regulacji).

3.1 Streszczenie

Poniższa część stanowi streszczenie propozycji programu.

3.2 Podstawowe informacje

Proszę zamieścić podstawowe dane dotyczące programu:

- nazwa programu,
- nazwa obszaru programowego (zob. MoU),
- nazwa Operatora Programu,
- nazwa kraju pochodzenia partnera/ów programu (jeśli dotyczy)

Po przedłożeniu propozycji programu do Biura Mechanizmów Finansowych (BMF) każdemu wnioskowi przypisany zostanie numer identyfikacyjny. Od chwili złożenia propozycji numer ten jest głównym identyfikatorem programu dla Państw-Darczyńców i powinien być wykorzystywany w komunikacji i raportowaniu do KMF na poziomie programu.

3.3 Znaczenie programu

Proszę opisać w jaki sposób zaplanowany program wpisuje się w ogólne cele Mechanizmów Finansowych, cel danego obszaru programowego, a także ustawodawstwo i priorytety krajowe.

Program musi być zgodny zarówno z ogólnymi celami Mechanizmów Finansowych w myśl art. 1.2 Regulacji jak i celami obszarów programowych wskazanych w MoU.

3.4 Motywacja i uzasadnienie programu

3.4.1 Analiza wyzwań i potrzeb

Proszę przedstawić analizę wyzwań i potrzeb w Państwie-Beneficjencie w odniesieniu do obszaru programowego.

Należy pamiętać, że podane tu informacje są bezpośrednio związane z programem i nie stanowią ogólnego opisu sytuacji w Państwie-Beneficjencie lub sektorze w ogóle. W większości przypadków informacje te powinny być opisowe, ale propozycja programu może zawierać mapy i wykresy jako załączniki.

Proszę określić i opisać wyzwania i potrzeby, do których odnosić się będzie program. Jasno określ bezpośrednią grupę docelową/instytucję lub instytucje docelowe, do których odnosi się program.

Proszę udokumentować analizę opisową z odniesieniem do obiektywnych źródeł, np. analizy statystycznej, studiów porównawczych, analizy przeszłych zmian, inwestycji w obszar programowy, przystosowanie sektora do wymogów unijnych itd.

Należy pamiętać, że analiza ta przedstawia opis sytuacji wyjściowej, tj. stanu sprzed wdrażania programu. Oczekuje się, że program przyniesie poprawę opisanej sytuacji.

Ta część opisuje luki w finansowaniu, komplementarność i wcześniejsze doświadczenia z innymi źródłami finansowania w obszarze programowym, w tym programami finansowanymi przez UE.

3.4.2 Struktury publiczne i prywatne ważne dla obszaru programowego

Proszę opisać poszczególne struktury administracji publicznej Państwa-Beneficjenta, władze lokalne, regionalne lub sektor prywatny, sektor pozarządowy w odniesieniu do programu.

Na przykład: W sektorze środowiskowym opis odpowiednich struktur publicznych i prywatnych będzie obejmować: organy normodawcze na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, stosowne przepisy prawa, prywatne instytucje środowiskowe, organizacje pozarządowe, grupy interesów, itp.

3.4.3 Przepisy prawa odnoszące się do obszaru programowego

Proszę przedstawić listę przepisów prawa unijnego i krajowego odnoszących się do obszaru programowego i środki, które będą podjęte w celu zapewnienia, że program będzie zgodny z konkretnymi wymogami wymienionych przepisów prawa.

3.4.4 Pomoc publiczna i zamówienia publiczne

Proszę opisać, w jaki sposób kwestie dotyczące pomocy państwa i zamówień publicznych odnoszą się do programu i jak są rozwiązywane.

Należy zapewnić zgodność propozycji programu z obowiązującymi przepisami dotyczącymi pomocy państwa i zamówień publicznych. Proszę opisać, w jaki sposób przepisy dotyczące zamówień publicznych wpływają na program i jak rozwiązywane są kwestie z tym związane. Proszę opisać, w jaki sposób rozwiązuje się problemy związane z pomocą publiczną, np. poprzez programy pomocy publicznej (w tym ramy czasowe i odniesienia), zawiadomienia, wyłączenia blokowe, stosowanie zasad *de minimis*, Wytucznych Komisji Europejskiej, itd.

3.4.5 Uzasadnienie strategii programu

Proszę opisać strategię programu w odniesieniu do wyzwań i potrzeb opisanych powyżej.

W odniesieniu do analizy w części 3.4.1 - 3.4.4 powyżej, proszę przedstawić uzasadnienie strategii programu. Proszę opisać strategię, która stanowi podstawę programu, z uzasadnieniem, dlaczego została wybrana i w jaki sposób ma przyczynić się do osiągnięcia oczekiwanych rezultatów. Uzasadnienie powinno zawierać odniesienie do specyfiki obszaru programowego.

3.5 Cele i wskaźniki programu

Definicje programu i projektów można znaleźć w art. 1.5 Regulacji.

W rozdz. 2 niniejszego Podręcznika można zapoznać się z definicjami celu, oczekiwanych rezultatów i wyników.

Cel, oczekiwane rezultaty i wyniki to elementy kluczowe dla określenia priorytetów programu. Z tego powodu, przy prowadzeniu naboru (zob. pkt **Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.** Podręcznika), określony cel, rezultaty i wyniki będą czynnikiem decydującym dla wyboru propozycji projektów przez Operatora Programu.

3.5.1 Cel programu (oczekiwany wpływ)

Z rozwijanej listy proszę wybrać obszar programowy dla propozycji programu. Wybór obszaru programowego określa cel.

Cel określony jest jako długoterminowy wpływ, do którego przyczynia się program (zob. powyższy rozdz. 2 i rys. 1).

PRZYKŁAD

"Zapobiegnięcie szkodom i negatywnym skutkom dla środowiska spowodowanym przez chemikalia i odpady niebezpieczne."

Na poziomie celu wskaźniki nie są wymagane.

3.5.2 Oczekiwany rezultat programu

Proszę wybrać oczekiwane rezultaty programu z listy (zob. rozdz. 2 i rys. 1).

PRZYKŁAD

„Wzmocniona zdolności egzekwowania i wdrażania prawodawstwa UE dotyczącego chemikaliów i odpadów niebezpiecznych.”

Oczekiwany rezultat programu odzwierciedla najważniejszy poziom wyniku w ZOW. Oczekiwany rezultat jest prawdopodobnym lub osiągniętym krótko- i średnio-terminowym efektem programu (zob. rys. 1). Jest formułowany w celu opisanego pozytywnej sytuacji, która ma nastąpić po zakończeniu programu. Oczekiwany wynik jest stały przez cały okres programu.

Programy mogą mieć jeden bądź więcej oczekiwanych wyników.

3.5.3 Wyniki programu

Proszę określić co najmniej dwa wyniki programu dla każdego oczekiwanego rezultatu.

Wyniki to produkty programu (zob. rys. 1), które mogą być gwarantowane w jego ramach. Są to produkty lub usługi, które powinny powstać po zakończeniu wdrażania programu, a które przyczyniają się do osiągnięcia oczekiwanego/nych rezultatu/ów. Cel, oczekiwane rezultaty i wyniki to elementy kluczowe dla określenia priorytetów programu.

PRZYKŁAD

"Systemy kontroli dla postępowania z odpadami niebezpiecznymi obejmujące obszar X i Y."

3.5.4 Wskaźniki, weryfikacja i wartości bazowe

Przy wyborze wskaźników weryfikujących powodzenie programu istotnym jest, aby wybrać wskaźniki, na które program może wywrzeć wpływ. Więcej informacji na temat wskaźników zawiera rozdz. 2.

Opracowano listę standardowych wskaźników, które wybierane są przez Operatorów Programu. Jeśli standardowe wskaźniki okażą się nieodpowiednie do pomiaru osiągnięć programu, Operator Programu musi określić inne odpowiednie wskaźniki i uzasadnić ich wybór w propozycji programu.

Im bardziej zawężony jest wybór projektów w ramach programu, tym łatwiej określić wskaźniki, które mogą być łączone w projektach i uwidaczniają rezultaty programu. Tym samym, im bardziej zróżnicowany jest wachlarz projektów w ramach programu, tym trudniej łączyć rezultaty.

Wskaźniki dla oczekiwanych rezultatów programu

Proszę określić niezbędną liczbę wskaźników, w tym wartości wyjściowe i docelowe oraz źródło/a weryfikacji rezultatu, które będzie obiektywnie mierzyć, kiedy i czy następuje postęp w osiągnięciu

rezultatu przez program. Proszę opisać, dlaczego i w jaki sposób wybrano poszczególne wskaźniki dla programu.

Wskaźniki dla wyników programu

Proszę określić niezbędną liczbę wskaźników, w tym wartości wyjściowe i docelowe oraz źródło weryfikacji wyniku, które będzie obiektywnie mierzyć, kiedy i czy następuje postęp w osiąganiu wyniku przez program. Proszę opisać, dlaczego i w jaki sposób wybrano poszczególne wskaźniki dla wyniku.

3.6 Grupy docelowe programu

Dla każdego rezultatu należy określić grupy docelowe (bezpośrednie i pośrednie). Proszę opisać, w jaki sposób przebiegają konsultacje z grupami docelowymi w czasie planowania i realizacji.

Kto należy do **bezpośredniej** grupy docelowej, czyli na kogo program wpłynie najpierw a kto odniesie korzyści w dłuższej perspektywie (*pośrednia* grupa docelowa)?

Grupy docelowe można wyznaczać na podstawie narodowości, płci, wieku, pochodzenia etnicznego, położenia geograficznego, itd.

Grupą docelową może również być instytucja władze lokalne, sektor prywatny itd.

PRZYKŁAD

Bezpośrednia grupa docelowa: kierownictwo i personel techniczny organu ds. zanieczyszczenia i odpadów w Państwie-Beneficjencie X.

Pośrednia grupa docelowa: urzędnicy administracji rządowej w ministerstwie środowiska Państwa-Beneficjenta X, a także organy ds. odpadów na poziomie regionalnym.

3.7 Ryzyko i niepewność

Proszę określić i ocenić stosowne czynniki ryzyka, które mogą mieć wpływ na osiągnięcie oczekiwanych rezultatów Programu. Propozycja programu powinna zawierać plan zarządzania ryzykiem.

Proszę zidentyfikować i przeanalizować czynniki ryzyka dla każdego rezultatu oraz pod względem prawdopodobieństwa ich wystąpienia i wpływu na pomyślność wdrażania programu. Proszę skupić się na czynnikach ryzyka, których wystąpienie jest prawdopodobne. Nie jest konieczne uwzględnianie ryzyka, którego wystąpienie nie jest prawdopodobne i które nie ma negatywnego wpływu na Program. Poprzez przeformułowanie programu należy unikać ryzyka, którego wystąpienie jest prawdopodobne i może mieć poważny negatywny wpływ na program.

Ocena ryzyka powinna zawierać:

1. określenie czynników ryzyka;
2. analizę ryzyka, w której ocenia się prawdopodobieństwo wystąpienia ryzyka i jego prawdopodobne konsekwencje; oraz
3. plan zarządzania ryzykiem, który określa, jakie działania zostaną podjęte w odniesieniu do zidentyfikowanych ryzyk.

3.8 Stosunki dwustronne

Proszę opisać sposoby ułatwiania i promowania stosunków dwustronnych między Państwem-Beneficjentem a Państwami-Darczyńcami.

Wzmocnienie stosunków dwustronnych jest ogólnym celem Mechanizmów Finansowych.

Jeśli to możliwe, programy są projektowane i realizowane na zasadzie partnerstwa z jednym bądź wieloma podmiotami publicznymi z Państwa-Darczyńcy/Państw-Darczyńców. Programy takie są określane jako programy partnerskie z darczyńcami. W odpowiedzi na nabory, partnerstwa można także zawierać na poziomie projektu między beneficjentem projektu a partnerem projektu z Państwa - Darczyńcy.

Celem programu partnerskiego z darczyńcami jest ułatwienie współpracy, wymiany, dzielenia się i transferu wiedzy, technologii, doświadczeń i dobrych praktyk pomiędzy podmiotami publicznymi w Państwie/Państwach-Darczyńcach i Państwie-Beneficjencie, co ma przyczynić się do realizacji ogólnego celu Mechanizmów Finansowych.

MoU określa niektóre programy jako posiadające szczególny status w zakresie wspierania stosunków dwustronnych, a w niektórych przypadkach wymagające partnerstwa na poziomie projektu.

3.8.1 Partnerzy programu z krajów-darczyńców

Programy można przygotowywać i wdrażać we współpracy pomiędzy jednym lub większą ilością podmiotów prawnych w Państwie-Beneficjencie i jednym lub większą ilością podmiotów prawnych w Państwie-Darczyńcy/Państwach-Darczyńcach.

Proszę przedstawić informacje na temat partnera programu z kraju-darczyńcy (nazwa, dane kontaktowe, kluczowe kompetencje) oraz jego znaczenie dla programu. Należy także opisać zaangażowanie partnera w przygotowanie propozycji programu. Jeśli Operator Programu wcześniej współpracował z partnerem programu z kraju-darczyńcy, należy o tym poinformować.

Należy opisać rolę partnera programu z kraju darczyńcy, a także zakres i treść współpracy w ramach programu.

3.8.2 Projekty partnerskie z darczyńcami

Projekty można przygotowywać i wdrażać we współpracy pomiędzy jednym lub większą ilością podmiotów prawnych w Państwie-Beneficjencie i jednym lub większą ilością podmiotów prawnych w Państwie-Darczyńcy/Państwach-Darczyńcach. Operator Programu będzie ułatwiał i zachęcał do tworzenia takich partnerstw.

Partnerstwo projektu z krajem darczyńcą musi opierać się na umowie zgodnej z wymogami określonymi w art. 6.8 Regulacji. Należy podać informacje na temat sposobu wyznaczania potencjalnych partnerów, jak również ich potencjalną rolę i znaczenie dla projektów w tym obszarze programowym. Ponadto, Operator określi sposób zapewnienia wsparcia w zakresie przestrzegania zasad udzielania zamówień publicznych .

Operator Programu w ramach każdego programu zarezerwuje nie mniej niż 1,5% wydatków kwalifikowalnych Programu na:

- a) poszukiwanie partnerów projektu z Państw-Darczyńców przed lub w trakcie przygotowywania projektu, rozwój takich partnerstw i przygotowanie wniosku w sprawie projektu partnerskiego z darczyńcami; i/lub
- b) nawiązywanie kontaktów, wymianę, dzielenie się i transfer wiedzy, technologii, doświadczeń i najlepszych praktyk między beneficjentami i podmiotami w Państwach-Darczyńcach.

Operator Programu w tej części określi, które z ww. działań a) i b) zamierza podjąć. Jeśli Operator Programu zamierza podjąć oba działania, powinien podać i uzasadnić podział pomiędzy tymi działaniami. Opisać należy także struktury, które zostaną ustanowione w celu wykorzystania funduszy

na ten cel, tj. przedstawić procedury wyboru i kryteria udzielania wsparcia, poziom dofinansowania i maksymalną kwotę dofinansowania oraz sposoby świadczenia porad i sprawdzania zgodności z zasadami zamówień publicznych.

3.9 Projekty predefiniowane

Proszę przedstawić i uzasadnić wszelkie projekty predefiniowane oraz opisać, w jaki sposób przyczynią się one do osiągnięcia odpowiedniego rezultatu.

Projekty predefiniowane nie muszą być wybrane w drodze naboru wniosków. Jeśli proponowane są jakiegokolwiek projekty predefiniowane, należy je wymienić dla odpowiednich rezultatów jako oddzielny wynik. Projekty predefiniowane mogą być uwzględnione w MoU, a dodatkowe projekty predefiniowane można również uwzględnić w propozycji programu.

W załączniku do propozycji programu zawarte są poniższe informacje na temat projektów predefiniowanych:

- (a) tło i uzasadnienie projektu, w tym odniesienie do właściwych planów i priorytetów krajowych;
- (b) cel i oczekiwane rezultaty projektu;
- (c) informacje dotyczące beneficjenta;
- (d) wnioski ze studiów wykonalności, jeśli mają zastosowanie;
- (e) harmonogram realizacji projektu; oraz
- (f) plan finansowy wskazujący całkowite planowane środki finansowe i planowany wkład z Mechanizmów Finansowych.

3.10 Fundusze małych grantów

Proszę określić i uzasadnić wszelkie planowane fundusze małych grantów (zob. art. 5.6 Regulacji) i opisać, w jaki sposób przyczynią się one do osiągnięcia danego rezultatu jako oddzielny wynik.

Proszę opisać cel funduszy małych grantów oraz ich grupy docelowe. Proszę opisać, w jaki sposób fundusze małych grantów uzupełnią inne działania przewidziane w ramach programu.

Proszę podać dane techniczne w odniesieniu do funduszy małych grantów (np. kwota finansowania, plan naborów wniosków, procedury wyboru, poziom dofinansowania, zaliczka, w tym informacje dotyczące wszelkich ograniczeń, maksymalna kwota dofinansowania, procedury i plan weryfikacji wniosków o płatność, działania informacyjne, doradztwo w zakresie zamówień publicznych i pomocy publicznej).

Jeżeli zarządzanie funduszami małych grantów ma być zlecone innemu podmiotowi, należy opisać wymogi Operatora Programu w stosunku do operatorów funduszy małych grantów oraz sposobu podziału zadań między Operatorem Programu i operatorami funduszy małych grantów. Jeżeli podwykonawcy nie zostali wyznaczeni, proszę opisać, w jaki sposób się to odbędzie. Jeżeli wyznaczono już podwykonawców, proszę ich opisać i wyjaśnić, na jakich podstawach dokonano takiego wyboru.

3.11 Zagadnienia przekrojowe

Proszę opisać konkretne środki, które wprowadzono w celu zapewnienia, że zasady dobrego rządzenia zostały włączone w proces planowania i wdrażania programu, a także projektów.

Proszę ocenić, w jaki sposób projekty pozytywnie lub negatywnie wpłyną na środowisko. Proszę opisać konkretne środki, które zostały wprowadzone w celu zapewnienia, że projekty nie będą miały negatywnego wpływu na środowisko, oraz proszę opisać sposób ich weryfikacji.

Proszę opisać, w jaki sposób zapewniona będzie trwałość ekonomiczna projektów.

Proszę opisać, w jaki sposób zapewniona będzie trwałość społeczna projektów.

Proszę opisać konkretne środki, które wprowadzono w celu zapewnienia, że równość kobiet i mężczyzn została włączona w proces planowania i realizacji programu, a także projektów.

Więcej informacji na temat wymagań w odniesieniu do oceny wyzwań i trudności związanych z kwestiami przekrojowymi można uzyskać w części 2.7 niniejszego Podręcznika.

3.12 Monitorowanie projektów przez Operatora Programu

Proszę uzasadnić metodologię monitorowania projektów w ramach programu, zgodnie z art. 4.7.1 lit. f) Regulacji i zasadami opisanymi w rozdz. 5 niniejszego Podręcznika.

Dla każdego roku przedstawiony jest plan monitorowania w formie załącznika do raportu rocznego dla programu. Treść planu monitorowania jest opisana w rozdziale 7.2 niniejszego Podręcznika.

3.13 Działania informacyjne i promocyjne

Proszę załączyć Plan Komunikacji, zgodnie z art. 4.7.2 Regulacji, a także Wytycznymi ws. informacji i promocji

Aby podkreślić rolę Mechanizmów Finansowych i zapewnić, że pomoc z Mechanizmu jest przejrzysta, plan komunikacji powinien opisywać środki, które mają na celu stworzenie świadomości istnienia, celów, możliwości rzeczywistej współpracy dwustronnej z podmiotami z Państwami-Darczyńcami, wdrażania programu oraz ogólnego wpływu pomocy z Mechanizmów Finansowych dla kluczowych zainteresowanych stron i ogółu społeczeństwa.

Zgodnie z ZOW, nacisk w komunikacji położony jest na oczekiwane i rzeczywiste korzyści i zmiany, rezultaty i osiągnięcia związane z programem i wsparciem z Mechanizmów Finansowych. W planie komunikacji opisane są cele, grupy docelowe, działania, narzędzia komunikacji i harmonogram.

Więcej informacji na temat zobowiązań Operatora Programu znajduje się w art. 4.7.2 Regulacji i Wytycznymi ws. informacji i promocji w załączniku nr 4 do Regulacji.

3.14 Zarządzanie

W tej części Operatorzy Programu opisują całą strukturę zarządzania i planowane wdrożenie programu. Proszę podać następujące informacje:

3.14.1 Struktura zarządzania

Operatorzy Programu są odpowiedzialni za przygotowanie i wdrażanie programu. Odpowiedzialność ta obejmuje ogłaszanie naborów wniosków, ich wybór, kontrolę finansową, monitorowanie i sprawozdawczość. Zadania Operatora Programu wymieniono w art. 4.7 Regulacji.

Operatorzy Programu przedstawiają informacje na temat tego, w jaki sposób zarządzany będzie program, w szczególności wykaz zadań, ról, praw i obowiązków wszystkich instytucji i podmiotów zaangażowanych w strukturze organizacyjnej Operatora Programu. Struktura ta powinna opierać się na odpowiednich przepisach Regulacji. Do zilustrowania struktury zarządzania autorzy powinni wykorzystać schematy organizacyjne.

Operatorzy Programu przedstawią listę kluczowych pracowników, w tym informacje na temat zadań, które są im przypisane oraz ich kwalifikacje w zakresie wykonywania tych zadań. Do propozycji należy dołączyć aktualnie CV pracowników. Powyższe stosuje się do pracowników odpowiedzialnych za prawne, finansowe i techniczne kwestie związane z obszarem programowym. Należy określić komórki odpowiedzialne za realizację działań informacyjnych i promocyjnych, w tym osoby do kontaktu.

Proszę przedstawić informacje na temat partnerów programu (nazwa, dane kontaktowe, kluczowe kompetencje) i ich znaczenie dla programu. Proszę opisać zaangażowanie partnera w opracowanie propozycji programu. Jeśli Operator Programu wcześniej współpracował z partnerem programu, należy o tym poinformować.

Operator Programu partnerskiego z darczyńcami powołuje Komitet Współpracy. Skład przedmiotowego Komitetu opisano w art. 3.3 Regulacji. Celem funkcjonowania Komitetu Współpracy jest stworzenie formalnego miejsca spotkań partnerów programu w czasie jego przygotowywania i wdrażania. Jeśli planuje się ustanowienie Komitetu Współpracy dla programu, operator opisuje przewidywane powołanie i funkcjonowanie komitetu w ramach programu.

3.14.2 Harmonogram wdrażania

Proszę przedstawić harmonogram wskazując wszystkie najważniejsze etapy wdrażania w tym uruchomienie programu, przygotowanie i uruchomienie naborów, wniosków, zakończenie wyboru projektów, okresy sprawozdawcze działania informacyjne, udział podmiotów z Państw-Darczyńców itd. Autorzy przedstawiają powyższe informacje w sposób opisowy oraz w formie graficznej.

3.14.3 Nabory

Informacja w przedmiotowym zakresie musi zawierać liczbę naborów oraz ich szczegółowy harmonogram, jak również orientacyjną kwotę, dostępną w każdym naborze. Proszę podkreślić wszelkie różnice między naborami w zakresie celów, kwalifikowalnych wnioskodawców itd. Operator Programu wyjaśni również metody promocji planowane w odniesieniu do naborów. Nabory powinny być szeroko nagłaśniane, aby dotrzeć do wszystkich potencjalnych wnioskodawców. Należy uzasadnić wszelkie ograniczenia w publikacji.

Proszę określić minimalne i maksymalne kwoty dofinansowania na projekty w ramach programu, jak również poziomy dofinansowania na poziomie projektu. Proszę również określić kwalifikowalnych wnioskodawców. Proszę uzasadnić jakiegokolwiek ograniczenia wprowadzone w stosunku do kwalifikowalności wnioskodawców lub partnerów projektu. Proszę również zaznaczyć, jeżeli przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego lub małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) są zaproszeni do składania wniosków. Bardziej szczegółowe informacje na temat naborów wniosków znajdują się w art. 6.3 Regulacji. Proszę wskazać wyraźnie, które nabory wniosków są otwarte dla projektów transgranicznych i/lub organizacji międzynarodowych.

3.14.4 Wybór projektów

Operator Programu przedstawia krok po kroku procesy i procedury wyboru (zob. rozdz. 6 Regulacji). Opis ten zawiera co najmniej następujące informacje:

- a) Komitet ds. Wyboru Projektów – skład komitetu (zob. art. 6.4 Regulacji);
- b) kryteria wyboru - powinny zostać ustalone z góry, wyraźnie określać, jakie aspekty będą oceniane i ważne przy ocenie wniosków, a także w jaki sposób przyczyniają się do realizacji oczekiwanych wyników i produktów programu;
- c) zgodność z kryteriami administracyjnymi i kwalifikowalność – w tym warunki i procesy na rzecz zapewnienia spełnienia wymogów;
- d) ocena - informacje na temat planowanej procedury oceny projektów, w tym informacje na temat tego, kto ocenia wnioski pod kątem jakości w odniesieniu do znaczenia, planowania, opracowania projektu, wykonalności, prognoz finansowych, ryzyka i trwałości, weryfikacji, czy podane dane są wystarczające i wiarygodne do ustalenia dodatkowych niezbędnych informacji, a także określenie koniecznych zmian, które przyczynią się do poprawy realizacji projektu;
- e) komunikacja z wnioskodawcami – należy ją określić dla całej procedury wyboru, a ponadto należy określić czy i w jakich przypadkach wnioskodawcy mogą uzupełniać brakujące informacje po zakończeniu naboru; oraz
- f) procedury odwoławcze – w tym etapy, harmonogram i organy rozpatrujące odwołania.

Operator Programu przedstawia informacje na temat metod, zarówno ogólnych jak i szczegółowych, dotyczących unikania konfliktów interesów osób zaangażowanych w wybór, weryfikację i monitorowanie procesów.

3.14.5 Zarządzanie finansowe

Operator Programu jest odpowiedzialny za zarządzanie finansowe programu, zgodnie z Regulacjami i odpowiednim dla danego kraju MoU.

Ta część zawiera przynajmniej poniższe informacje:

- ocenę tego, czy projekty w ramach Programu mogą przynieść korzyści ekonomiczne, np. obniżenie kosztów lub zwiększenie zysku;
- utworzenie i utrzymanie odrębnego, oprocentowanego konta bankowego dla funduszy przeznaczonych do regrantingu;
- w stosownych przypadkach zasady dotyczące kwalifikowalności wkładu rzeczowego i cen jednostkowych dla pracy wolontariackiej (zob. art. 5.4.4 i 5.4.5 Regulacji);
- warunki płatności od Operatora Programu na rzecz beneficjentów, w tym mechanizm rozliczania odsetek i zaliczek oraz wszelkie ograniczenia ich stosowania, częstotliwość i obliczanie płatności okresowych oraz warunki i ramy czasowe dla płatności końcowych; oraz
- procedury i założenia dla weryfikacji wniosków o płatność od beneficjentów.

3.14.6 Zmiana w projektach

Proszę wyjaśnić procedury przewidziane dla zmian w projekcie, w tym:

- procedury rozpatrywania wniosków o zmianę przedstawionych przez beneficjentów;
- procedury inicjowania zmian w projektach przez Operatora Programu;
- wszelkie ograniczenia wprowadzania zmian; oraz
- harmonogram.

3.15 Budżet

Operator Programu przedstawia budżet programu. Wszelkie kwoty zawarte w budżecie należy wyrazić w euro. Kwoty zaokrągla się do liczb całkowitych.

Dla poszczególnych pozycji budżetowych proszę podać ogólne dane, a następnie przedstawić ich podział na wydatki kwalifikowalne i wydatki niekwalifikowalne. Wydatki kwalifikowalne należy rozbić na źródła wkładu - Mechanizmy Finansowe i współfinansowanie krajowe, zgodnie z poziomem wnioskowanego dofinansowania.

Proszę przedstawić podział wkładu z Mechanizmu Finansowego na poszczególne lata kalendarzowe.

3.15.1 Kategorie budżetowe

Koszty zarządzania programem ponoszone przez Operatora Programu są kwalifikowalne zgodnie z art. 7.10 Regulacji. Koszty zarządzania nie mogą przekroczyć pułapu przewidzianego w Regulacjach. Operator Programu przedkłada szczegółowy budżet w standardowym formacie załączonym do propozycji programu, a także przedstawia obliczenia i wyjaśnienia dotyczące kosztów jednostkowych, stawek godzinowych, przyjętych jednostek itd.

Wkład na regranting dla projektów dzieli się dla każdego oczekiwanego rezultatu/ów programu, zgodnie z częścią **Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.** propozycji programu. Proponowany budżet jest zgodny z harmonogramem planowanych naborów, zgodnie z częścią **Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.** propozycji programu.

Wydatki na fundusze współpracy dwustronnej są kwalifikowalne zgodnie z art. 7.7 Regulacji. Różne rodzaje działań wchodzących w zakres stosunków dwustronnych przewidziane są w art. 3.6 Regulacji. Alokacja środków finansowych na fundusze współpracy dwustronnej nie może być mniejsza niż 1,5% wydatków kwalifikowalnych w ramach programu. Opis planowanych działań ze szczegółowym

uzasadnieniem należy przedstawić w części **Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.** propozycji programu.

Wydatki na działania uzupełniające są kwalifikowalne zgodnie z art. 7.11 Regulacji. Koszty działań uzupełniających nie mogą przekroczyć 20% kosztów zarządzania dla programu, z wyjątkiem funduszy dla organizacji pozarządowych, gdzie pułap wynosi 30%, z zastrzeżeniem maksymalnego pułapu określonego w art. 7.10 ust. 4 Regulacji. Operator Programu przedstawia opis planowanych działań razem z ich szczegółowym uzasadnieniem.

Wydatki na przygotowanie propozycji programu są kwalifikowalne zgodnie z art. 7.9 Regulacji. Maksymalna kwota kosztów kwalifikowalnych dla przygotowania propozycji programu nie może przekroczyć 0,5% całkowitych wydatków kwalifikowalnych w ramach programu lub 100 000 euro, w zależności od tego, która kwota jest niższa. O zwrot wydatków ubiegać się można w pierwszym finansowym raporcie okresowym dla programu.

W propozycji programu można zasugerować stworzenie rezerwy związanej z łagodzeniem strat kursowych poniesionych przez Operatorów Programu i beneficjentów (zob. art. 8.6.5 Regulacji). Operator Programu przedstawia uzasadnienie, w tym jasny i przejrzysty sposób obliczania strat kursowych i ich rozliczanie. Kwota rezerwy nie może przekroczyć 1% całości kosztów kwalifikowalnych programu.

3.15.2 Zaliczka

Operator Programu może otrzymać zaliczkę zgodnie z art. 8.2 Regulacji. Kwotę zaliczki oblicza się jako udział Mechanizmu Finansowego w uzasadnionych, planowanych wydatkach programu dla maksymalnie dwóch pełnych okresów sprawozdawczych, tj. na okres od 4 do 8 miesięcy od pierwszego dnia kwalifikowalności programu. Wnioskowaną zaliczkę należy podzielić na poszczególne kategorie budżetowe. Wymagane jest również przedstawienie uzasadnienia dla udzielenia zaliczki.

3.16 Przegląd załączników wymaganych do propozycji programu

- I. Lista skrótów
- II. Informacje na temat projektów predefiniowanych (jeśli ma zastosowanie)
- III. Plan monitorowania
- IV. Plan komunikacji
- V. Wykres(y) przedstawiające strukturę zarządzania
- VI. CV kluczowych pracowników
- VII. Mapy i rysunki

4 SPRAWOZDAWCZOŚĆ FINANSOWA

Płatności dla Programów mają formę zaliczek, płatności okresowych i płatności salda końcowego. Wniosek o wypłatę zaliczki jest częścią propozycji programu, a szczegółowe informacje w tym zakresie zawarto w rozdz. 3.15.2 niniejszego Podręcznika. Płatności okresowe i płatność salda końcowego są dokonywane zgodnie z art. 8.3 i 8.4 Regulacji. Podstawową zasadą przepływu finansowych jest wypłata rat zaliczki na rzecz Operatorów Programu w okresie wdrażania w celu pokrycia szacunkowych przyszłych wydatków. Towarzyszy temu jednocześnie raportowanie wykorzystania otrzymanych wcześniej środków na pokrycie rzeczywiście poniesionych wydatków przez Operatorów Programu.

4.1 Płatności okresowe

Płatności okresowe są wypłacane na podstawie finansowych raportów okresowych przedstawionych przez Operatora Programu, poświadczonych przez Instytucję Certyfikującą i zatwierdzonych przez KMF. Załącznik nr 11 do Regulacji zawiera standardowy wzór tego raportu. Wszystkie raporty zostaną dostosowane do konkretnego programu, tj. raport będzie zawierał informacje specyficzne dla danego programu, np. dane kontaktowe Operatora Programu, informacje finansowe z wcześniej przedłożonych raportów, stosowany kurs wymiany walut, itd.

Internetowy interfejs umożliwi Operatorom Programu składanie finansowych raportów okresowych, oraz poświadczanie raportów przez Instytucje Certyfikujące dokonywane przez Internet. Interfejs zapewni Operatorom Programu wszelkie niezbędne wyjaśnienia i wskazówki na każdym etapie wypełniania i przesyłania raportu.

Raporty składa się w określonych z góry terminach, dla trzech okresów sprawozdawczych w każdym roku kalendarzowym:

- (a) 1 stycznia – 30 kwietnia, z ostatecznym terminem złożenia raportu do BMF - 15 lipca;
- (b) 1 maja – 31 sierpnia, z ostatecznym terminem złożenia raportu do BMF – 15 listopada; oraz
- (c) 1 września – 31 grudnia, z ostatecznym terminem złożenia raportu do BMF – 15 marca następnego roku.

Cel finansowych raportów okresowych jest dwójaki. Po pierwsze, Operator Programu dostarcza zestawienie rzeczywistych wydatków poniesionych w okresie sprawozdawczym poprzedzającym datę złożenia raportu (tj. jeżeli termin składania raportów upływa 15 lipca, raportowanie obejmuje okres od 1 stycznia do 30 kwietnia). Operator Programu oddzielnie raportuje o poniesionych wydatkach kwalifikowalnych i niekwalifikowalnych. Wszystkie kwoty w tej części należy podać w walucie krajowej, a zostaną one automatycznie przeliczone na euro zgodnie z obowiązującym kursem wymiany walut.

Po drugie, Operator Programu dostarcza zestawienie proponowanych wydatków kwalifikowalnych dla okresu sprawozdawczego następującego bezpośrednio po dacie złożenia raportu (tj. jeżeli termin składania raportów upływa 15 lipca, proponowane wydatki obejmują okres od 1 września do 31 grudnia). Wszystkie kwoty w tej części należy wyrazić w euro. KMF wypłaci część proponowanych wydatków obejmującą dofinansowanie, chyba że wydatki proponowane przez Operatora Programu zostaną uznane za nieuzasadnione. Przy zatwierdzaniu wniosku zostaną wzięte pod uwagę również kwoty wcześniej wypłacone, które nie zostały wykorzystane. W celu uzyskania zatwierdzenia płatności, muszą zostać spełnione wszystkie warunki określone w Regulacjach i umowie w sprawie programu.

Raportowanie poniesionych wydatków, jak również proponowanych wydatków zostanie przedstawione w podziale na kategorie budżetowe, jak określono to w propozycji programu i zatwierdzono dla danego programu. Właściwe kategorie budżetowe dla każdego programu zostaną

określone we wzorze finansowego raportu okresowego dla programu. Więcej informacji na temat kategorii budżetowych znajduje się w rozdz. 3.15.1 niniejszego Podręcznika.

W pierwszym finansowym raporcie okresowym Operator Programu będzie mógł ubiegać się o finansowanie kosztów poniesionych w związku z przygotowaniem programów.

4.2 Saldo końcowe

Saldo końcowe wypłacane jest w oparciu o wyliczenie salda końcowego w załączniku finansowym do Raportu końcowego dla Programu poświadczonego przez Instytucję Certyfikującą i zatwierdzonego przez KMF. Standardowy wzór raportu jest przedstawiony w załączniku nr 2 niniejszego Podręcznika. Podobnie jak w przypadku finansowego raportu okresowego, raport końcowy będzie również dostosowany do specyfiki programu i zostanie przedłożony przez Operatora Programu oraz poświadczony przez Instytucję Certyfikującą za pośrednictwem interfejsu internetowego.

Przy obliczaniu salda końcowego zostaną uwzględnione z jednej strony wszystkie wydatki kwalifikowalne zgłoszone przez Operatora Programu, z drugiej - wszystkie wcześniejsze płatności na rzecz programu i ewentualne potrącenia, takie jak narosłe, lecz jeszcze niezwrócone odsetki lub środki zwrócone przez beneficjentów, ale jeszcze niezwrócone przez Operatora Programu do KMF.

W większości przypadków saldem końcowym będzie kwota do wypłacenia przez KMF na rzecz Operatora Programu, ale w wyjątkowych przypadkach może to być kwota do wypłacenia przez Operatora Programu na rzecz KMF.

Załącznik finansowy do Raportu końcowego dla programu będzie także zawierał zestawienie faktycznie poniesionych wydatków w ostatnim okresie sprawozdawczym. Ta część będzie zgodna ze standardowym wzorem analogicznej części finansowego raportu okresowego.

5 RAPORT ROCZNY DLA PROGRAMU W SPRAWIE WDRAŻANIA I RAPORT KOŃCOWY

Raport roczny dla programu przygotowany jest przez Operatora Programu i stanowi przegląd wdrażania programu z bezpośrednim odniesieniem do informacji zawartych w propozycji programu i warunków określonych w umowie w sprawie programu. Informacje zawarte w raporcie należy ograniczyć do okresu sprawozdawczego (ostatnie 12 miesięcy), bez powtarzania informacji zawartych we wcześniejszych raportach.

Raporty będą przedkładane zgodnie z MoU i Regulacjami (zob. art. 5.10).

Raport końcowy koncentruje się na realizacji celów programu, oczekiwanych rezultatów i wyników. W raporcie tym prezentowane są tylko główne elementy wdrażania programu. W przypadku raportu końcowego okres sprawozdawczy obejmuje cały czas trwania programu (zob. art. 5.11 Regulacji).

Główna część raportu nie powinna przekraczać 20 stron, nie wliczając w to załączników. Raport będzie się składać z części określonych poniżej.

5.1 Streszczenie

Ta część powinna zawierać krótkie podsumowanie głównych ustaleń i punktów raportu.

5.2 Konkretnie osiągnięcia w zakresie obszaru programowego

W odniesieniu do informacji zawartych w propozycji programu (w szczególności rozdz. 3.3), proszę opisać ważne osiągnięcia w obszarze programowym, także w związku z polityką, zmianami finansowymi lub administracyjnymi.

5.3 Raportowanie na temat wyników

Proszę przedstawić podsumowanie i analizę sposobu, w jaki wybrane projekty przyczyniły się lub przyczyniają się do osiągnięcia każdego wyniku programu określonego w propozycji programu. Proszę przeanalizować postępy w osiągnięciu określonych wyników i wyjaśnić wszelkie odchylenia od planu.

Proszę wykorzystać wskaźniki, które zostały ustanowione w celu weryfikowania postępów. Jeśli przeprowadzono przeglądy projektów, one również powinny być wykorzystane do weryfikacji postępów. Do zilustrowania i wykazania postępu proszę wykorzystać konkretne przykłady. Proszę skupić się na najważniejszych rezultatach na poziomie wyniku.

Proszę przedstawić podsumowanie realizacji każdego predefiniowanego projektu. Po zakończeniu realizacji projektów proszę przedstawić podsumowanie ich faktycznego wkładu w osiągnięcie wyników.

Proszę podsumować wdrażanie funduszy małych grantów. Jeśli jest to raport końcowy, proszę zawrzeć w nim podsumowanie ich faktycznego wkładu w osiągnięcie wyników programu.

5.4 Raportowanie na temat rezultatu programu

Proszę przeanalizować sposób, w jaki wyniki projektów i programu przyczyniają się do osiągnięcia oczekiwanego rezultatu określonego w propozycji programu. Do weryfikacji postępów proszę wykorzystać wskaźniki ustanowione w tym celu. Jeśli program został poddany przeglądowi, proszę również jego wykorzystać do weryfikacji postępów. Proszę skupić się na najważniejszych rezultatach na poziomie wyniku.

Jeśli jest to raport końcowy, proszę przedstawić sprawozdanie z osiągniętego rezultatu w porównaniu do oczekiwanego rezultatu. Do weryfikacji proszę wykorzystać wskaźniki ustanowione w tym celu.

5.5 Wybór projektów

Odnosząc się do propozycji programu proszę podać nabory wniosków prowadzone w okresie sprawozdawczym. Proszę załączyć podsumowanie dotyczące naboru (naborów) i opisać poziom zainteresowania składaniem wniosków.

Jeśli jest to raport końcowy, proszę przedstawić podsumowanie wszystkich naborów w całym okresie trwania programu.

5.6 Postępy w umacnianiu stosunków dwustronnych

Proszę przedstawić informację na temat tego, w jaki sposób w okresie sprawozdawczym wspierano partnerstwa pomiędzy Państwami-Beneficjentami a Państwami-Darczyńcami. W przypadku programów partnerskich z darczyńcami, proszę ocenić współpracę pomiędzy Operatorem Programu i partnerem programu z Państw - Darczyńców. Proszę podać liczbę projektów partnerskich z darczyńcami oraz opisać działania podjęte w celu promowania tworzenia takiego partnerstwa. Proszę podać krótki opis dotyczący wykorzystania funduszu współpracy dwustronnej na poziomie programu.

5.7 Monitorowanie

Odnosząc się do planu monitorowania dla bieżącego okresu sprawozdawczego, proszę opisać przeprowadzone działania monitoringowe oraz przedstawić podsumowanie ich wyników.

Proszę przedstawić plan monitorowania na następny okres sprawozdawczy, zgodnie ze wzorem podanym w rozdz. 7.23 niniejszego Podręcznika.

5.8 Konieczność dostosowania planu

Planowanie jest do pewnego stopnia oparte na założeniach, a założenia te przyjęte przy opracowywaniu planu dla programu mogą zmieniać się w czasie. Może to oznaczać konieczność dostosowania planu. Jeśli w okresie sprawozdawczym Operator Programu skorzystał z możliwości modyfikacji programu zgodnie z art. 5.8 Regulacji i umową w sprawie programu, proszę opisać te zmiany w tej części.

5.9 Zarządzanie ryzykiem

Odnosząc się do ryzyka wskazanego w propozycji programu, proszę przedstawić analizę sytuacji i wszelkich przeprowadzonych lub planowanych działań łagodzących jego skutki. Jeśli zidentyfikowano nowe zagrożenia, należy je omówić w tej części.

5.10 Działania informacyjne i promocyjne

Odnosząc do planu komunikacji zawartego w propozycji programu (zob. rozdz. **Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.** powyżej) proszę przedstawić streszczenie działań prowadzonych w danym okresie sprawozdawczym.

5.11 Zagadnienia przekrojowe

Proszę opisać, w jaki sposób program oddziaływał (pozytywnie lub negatywnie) na trzy zagadnienia przekrojowe (zob. rozdz. **Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.** niniejszego Podręcznika), oraz jakie środki, jeśli w ogóle, podjęto w celu poprawy jego oddziaływania.

5.12 Raportowanie na temat trwałości

Jeśli jest to raport końcowy, proszę przedstawić ocenę tego, w jakim stopniu pozytywne efekty programu będą kontynuowane po zakończeniu okresu finansowania.

5.13 Załącznik do raportu rocznego dla programu

Plan monitorowania, zob. część 7.3 niniejszego Podręcznika.

5.14 Załącznik do raportu końcowego dla programu

Załącznik finansowy, zob. załącznik nr 2 do niniejszego Podręcznika.

6 INFORMACJE NA POZIOMIE PROJEKTU

6.1 Wymogi dotyczące ustandaryzowanych informacji

Na poziomie projektu niezbędne są ustandaryzowane informacje umożliwiające agregację danych. Operatorzy Programu są odpowiedzialni za przedkładanie informacji związanych z każdym zatwierdzonym projektem. Operatorzy Programu są również odpowiedzialni za aktualizację tych informacji i wprowadzanie w nich zmian na każdym etapie projektów.

Operatorzy Programu powinni mieć świadomość, iż BMF może wnioskować *ad hoc* o dodatkowe informacje na potrzeby przeprowadzenia badań, przeglądów i ewaluacji oraz aby stanowiły one odpowiedź na zapytania pochodzące od Państw- Darczyńców.

Zgodnie z lit. p) art. 4.7 Regulacji Operatorzy Programu są odpowiedzialni za zapewnienie wprowadzania informacji dotyczących danych projektów do bazy informacji. Wydatkowanie środków pochodzących z Mechanizmów Finansowych jest uwarunkowane spełnieniem powyższego wymogu zgodnie z art. 12.1 Regulacji.

6.2 Przedkładanie informacji

Internetowy interfejs umożliwi Operatorom Programu przedkładanie informacji statystycznych do BMF oraz ich aktualizację. Interfejs zawiera wszelkie konieczne wyjaśnienia i wzory, oraz wspomaga Operatorów Programu na wszystkich etapach składania i aktualizacji informacji. Na stronie internetowej są również dostępne wszystkie informacje statystyczne wymagane na poziomie programu i projektu. Wszystkie informacje są przedkładane w języku angielskim.

6.3 Informacje na temat projektu

Operatorzy Programu są odpowiedzialni za przekazywanie informacji wymienionych w punktach 6.3.1 – 6.3.7 w odniesieniu do każdego zatwierzonego projektu. Operatorzy Programu korzystają z internetowego systemu sprawozdawczości, aby przedłożyć konkretne informacje na temat projektu:

- nie później niż 15 dni od dnia zawarcia umowy w sprawie projektu;
- nie później niż 15 dni od dnia wprowadzenia zmian do projektów lub przeprowadzenia przeglądu informacji na temat projektu;

6.3.1 Podstawowe informacje

Proszę przedłożyć podstawowe informacje na temat projektu:

- numer identyfikacyjny projektu (numer nadany przez Operatorów Programu);
- nazwa projektu;
- nazwa beneficjenta oraz dane kontaktowe; oraz
- informacje na temat planowanej daty rozpoczęcia/zakończenia projektu.

Ponadto interfejs internetowy wygeneruje numer identyfikacyjny właściwy dla Mechanizmu Finansowego. Numer ten stanowi główny identyfikator projektu i proszę go stosować we wszelkiej komunikacji.

6.3.2 Partnerzy projektu

W przypadku pozostałych partnerów projektu należy dostarczyć następujące informacje:

- nazwa partnera projektu oraz dane kontaktowe;
- kraj pochodzenia; oraz

- informacje na temat partnerstwa i sposobu, w jaki przyczyni się ono do osiągnięcia celów projektu.

6.3.3 Streszczenie projektu

Do każdego projektu proszę przedłożyć krótkie streszczenie projektu (od 700 do 1000 znaków) zawierające oczekiwany rezultat projektu oraz jego główne działania. Streszczenia będą udostępnione online w bazie projektów EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego (zob.: www.eeagrants.org i www.norwaygrants.org) oraz na stronach internetowych Operatorów Programów zgodnie z wymogami określonymi w Załączniku nr 4 do Regulacji. Wzór streszczenia projektu oraz przykłady takich streszczeń są dostępne w systemie informacji i sprawozdawczości.

6.3.4 Informacje dotyczące obszaru programowego

Operator Programu przedkłada informacje na temat konkretnego obszaru programowego, którego dotyczy projekt i/lub działania podjęte w ramach projektu. Kategorie tych informacji dla każdego programu wraz z wyjaśnieniami będą dostępne w interfejsie internetowym.

6.3.5 Kodowanie

Kodowanie jest stosowane do sklasyfikowania sektora, grup docelowych i zasięgu geograficznego.

Klasyfikacja informacji dotyczących sektora dzieli dofinansowanie na obszary tematyczne właściwe dla danego sektora, dzięki czemu możliwe jest porównanie wydatkowanych kwot z innymi międzynarodowymi kodami tematycznymi takimi jak kodem DAC CODE stosowanym przez OECD, czy kodem FOI („obszar interwencji”) stosowanym przez Komisję Europejską w okresie 2007-2013.

Operator Programu określa główną grupę docelową (grupy docelowe), które czerpią korzyści z projektu. Mimo że konkretna lista predefiniowanych grup docelowych została podana, w razie potrzeby beneficjenci identyfikują inne grupy docelowe.

Identyfikacja wymiaru geograficznego projektów jest istotna, aby umożliwić zrozumienie, gdzie i w jaki sposób finansowanie jest dystrybuowane w Państwie - Beneficjencie. Do klasyfikowania informacji dotyczącej zasięgu geograficznego w Mechanizmach Finansowych stosuje się standard systemu kodowania NUTS. Projekty mogą mieć zasięg lokalny, regionalny lub krajowy, w zależności od celu i oddziaływania działań projektowych. Stosuje się najniższy możliwy poziom kodowania NUTS. Interfejs internetowy zawiera kompletną listę kodów NUTS oraz odpowiadających im obszarów geograficznych. Kompletna lista definicji, wyjaśnień i przykładów znajduje się w interfejsie internetowym.

6.3.6 Informacje finansowe

Dla wszystkich projektów proszę podać informacje na temat kwoty i poziomu (procentu) dofinansowania na poziomie projektu. Wszystkie kwoty proszę podać w euro.

6.3.7 Informacje na temat zakończonych projektów

Operator Programu przedkłada informacje uzupełniające dotyczące zakończonych projektów nie później niż w ciągu 15 dni od daty zakończenia projektu. Informacje te obejmują:

- końcowy koszt projektu;
- wysokość wydatkowanych środków;
- podsumowanie rezultatów projektu i jego oddziaływania.

7 MONITORING I PRZEGLĄDY

Pełną odpowiedzialność za programy ponosi Krajowy Punkt Kontaktowy. Monitoring programów jest przeprowadzany najrzetelniej przy wykorzystaniu systemów stosowanych w Państwie- Beneficjencie. Niemniej jednak, niniejsze wytyczne dostarczają ogólną informację na temat narzędzi, jakie system monitorowania może wykorzystywać. Bieżące działania z zakresu monitoringu są jednakże prowadzone przez Operatora Programu.

7.1 Główne narzędzia monitoringu

System monitorowania koncentrujący się na rezultatach zapewni opartą na dowodach podstawę do podejmowania decyzji. W momencie ustanowienia ram rezultatów obejmujących wskaźniki, wartości bazowe i docelowe, należy je połączyć z planem i systemem, który dostarcza kierownikom i innym stronom zainteresowanym wiarygodnych informacji na temat tego, jakie działania przynoszą pożądany skutek, a jakie nie. Oznacza to ustanowienie systemów monitorowania i raportowania służących do mierzenia efektów na odpowiednim szczeblu instytucjonalnym lub organizacyjnym przy jednoczesnym zapewnieniu dostępności wymaganych źródeł danych, uzgodnieniu częstotliwości monitoringu oraz posiadaniu właściwego personelu, który będzie gromadził informacje i oceniał, czy pożądane rezultaty są osiągalne zgodnie z planem i budżetem.

W trakcie trwania każdego projektu prawdopodobne jest występowanie zmian. Zmiana jest typową i oczekiwaną częścią procesu wdrażania. Zmiany mogą wynikać z koniecznych modyfikacji planu projektu, różnorodnych warunków terenowych, dostępności materiałów i siły roboczej, zmian wnioskowanych przez wykonawcę oraz czynników zewnętrznych. Poza wprowadzeniem zatwierdzonych zmian do projektu, zmiana musi zostać również udokumentowana.

W przypadku wprowadzenia zmian w projekcie konieczna jest ponowna ocena jego wykonalności i trwałości. Konieczne jest zachowanie pierwotnych celów projektu. Po dokonaniu zmiany w projekcie konieczny jest jego monitoring, przy zwróceniu szczególnej uwagi na sprawozdania otrzymywane od beneficjentów.

Operator Programu powinien zaplanować i uwzględnić w budżecie wizyty w miejscu realizacji projektu. Wizyty monitorujące na miejscu są istotnym narzędziem monitoringu. Wizyty takie mogą być zaplanowane z góry lub realizowane w sposób losowy w zależności od wymogów i oczekiwanych rezultatów monitoringu. Wyboru projektów do przeprowadzenia wizyty na miejscu można dokonać na podstawie stopnia złożoności, ryzyka lub politycznego znaczenia projektów. Wizyty w miejscu realizacji projektu mogą przeprowadzać przedstawiciele wewnętrzni lub zewnętrzni.

7.2 Przeglądy

Przeglądy stanowią narzędzie, z którego Operator Programu powinien korzystać w celu dokonania oceny, czy projekty realizowane w ramach programu, części programu lub program jako całość przebiegają zgodnie z planem. Przeglądy koncentrują się na aspektach operacyjnych programu lub projektu oraz na postępach projektu i jego rezultatach w porównaniu z planem.

Przeglądy badają zazwyczaj skuteczność programu oraz stopień, w jakim program rozwija się zgodnie z planem w odniesieniu do rezultatów programu (efektywność). Przegląd może również określać potencjalne pola do poprawy. Jeśli to konieczne, przeglądy mogą również badać znaczenie, trwałość i wnioski płynące z projektu.

Decyzje dotyczące wyboru projektów do przeprowadzenia przeglądu mogą być podejmowane na podstawie stopnia złożoności, ryzyka lub politycznego znaczenia projektu.

Zakres przeglądów jest określany przez Operatora Programu, który decyduje również, czy przegląd ma zostać przeprowadzony przez zespół zewnętrzny, wewnętrzny czy wspólny.

7.3 Format planu monitoringu

Monitoring projektów jest zazwyczaj przeprowadzany zgodnie z planem monitorowania przygotowanym corocznie przez Operatora Programu. Plan ten zostanie przedstawiony w propozycji programu, a następnie będzie co roku uaktualniany w załączniku do raportu rocznego dla Programu.

Plan monitorowania może obejmować niektóre lub wszystkie z poniższych elementów.

- a) plan dotyczący gromadzenia i pomiaru wskaźników;
- b) wszystkie przeglądy planowane na dany okres; oraz
- c) liczbę planowanych wizyt monitorujących w miejscu realizacji projektu.

Załączniki

1. Wzór propozycji programu
2. Wzór załącznika finansowego do raportu końcowego dla programu